

AYDINLIK

Sayı: 5

İçtimaî, terbiyevî, edebî aylık mecmuadır.

1 Teşrinisani 921

Münderecat

İçtimaî Demokrasi

Türkiye'de İnkılabın Şekli

İçtimaî Tufeyliyet

Crainquebille (Mabad)

İnsaniyete Doğru

Kadınlık Âleminde

Memleket ve Cihan Hareketleri:

Hayat Pahalılığı, İşsizlik

Mesken ve Ahlak Buhranları

Yukarı Silezya'nın Bölünmesi

1917'den beri Grevler, İnkılaplar

Yeni Kambiyo Buhranı

Sermayedar Nizam-ı İçtimaîsi (tefrika)

Sadrettin Celal

Şefik Hüsnü

Doktor Refik Nevzat

Anatole France

Şevket Aziz

A.

A. Cevdet

İdarehane: Babıali Caddesi'nde 71 numara

Tevzi mahalli: Babıali Caddesi'nde Çiftçi Kütüphanesi

Fiyatı 10 kuruştur.

Şehzadebaşı: Evkaf-ı İslamiye Matbaası

1337

İÇTİMAÎ DEMOKRASİ

-2-

Geçen makalemde şu neticeye vasıl olmuşum: Demokrasi ismiyle ifade edilen tarz-ı idare-i devlet, iptidaî teessüsünden bugüne kadar yüzlerce sene geçmiş olmasına rağmen, vaatlerinden hiçbirini yerine getirememiştir. Ve bugün, bütün medeni dediğimiz memleketlerde hâkim olan demokrasi; yalnız zenginlere hakk-ı hayat ve saadet tanıyan, fakirleri ise bu medeniyetin bütün nimetlerinden mahrum bırakan “burjuva demokrasisi”dir.

Fakat bunun sebebi nedir? Burjuva demokrasisi neden, içtimaî meseleyi, milletlerin çalışan ekseriyeti lehine halledememiştir?..

Âlim, filozof, içtimaiyatçı geçinen, fakat her şeyden [evvel?] burjuvaların müdafaa vekilleri olan birçok meşhur kimseler bu soruların cevabını vermeye kalkışmışlardır... Fakat bunlardan hiçbiri, fenalığın asıl menşeyini keşf ve asıl hastalığı teşhis edememişler veyahut etmek istememişlerdir...

Bu hususta bizi tenvir edecek olan sosyalizm ilmidir...

Sosyalizm nedir?..

Mevzuu tetkike başlamazdan evvel ilkten şunu söylemek istiyorum ki sosyalizm, içtimaî meseleyi milletlerin çalışan ekseriyeti lehine halletmek isteyen, sermayedar cemiyetini ortadan kaldırarak bütün insanların, bütün milletlerin saadet ve sulh içinde yaşayacakları insan cemiyeti kurmaya çalışan bir “mezheb-i içtimaî”dir. Sosyalizm herhangi bir mütefekkir veya filozofun hayalhanesinden çıkmış gayr-i kabil-i tatbik bir “teşkilat-ı içtimaiye projesi” değildir... Bilakis, sosyalizm mezheb-i içtimaîsi; meydana çıkardığı, neşr ve tamim ettiği hakikatlere, bizzat cemiyet-i beşeriyenin tekâmül-i tarihîsinin ilmî bir surette tetkik ve mütalaası neticesi vasıl olmuştur.

Sosyalizmde, yekdiğerini tamamlayan iki kısım vardır:

1-Menfî, tenkidî ve tahribî – 2-Müsbet, tevlidî ve inşaî.

1-Sosyalizm evvela, tarih-i beşerin tetkiki neticesi; “ulum-ı içtimaiye” ve “felsefe-i tarih” isimleriyle zikredilen ilimlerin, meydana çıkaramadıkları, bir takım “tarihî hakikatler”i meydana koymuştur. Bunları uzun uzadıya mevzu bahis etmeye makalemizin hacmi müsait değildir. Bu seferlik, bu tarihî ve içtimaî hakikatlerin bilhassa mevzuumuzla doğrudan doğruya alakadar olanlarını zikredeceğim:

1- Bugüne kadar, bütün cemiyat-ı beşeriye tarihi, sınıf mücadelesi tarihidir: Kurûn-ı ûlâda esirlerle serbest insanlar; kurûn-i vustâda, kölelerle derebeyleri, yekdiğerleriyle daimî mücadele içinde bulunan mahkûm ve hâkim içtimaî sınıflardı... Cemiyet-i hazıra bu sınıf zıddiyetlerini ortadan kaldıramamıştır. Bu mücadele, bugün hâkim olan burjuvazi sınıfı ile mahkûm olan “işçi – proletarya” sınıfı arasında cereyan etmektedir. Bu mücadeleler mutlak ya bu sınıflardan birinin mağlubiyeti veyahut bütün cemiyetin mahvıyla neticelenirler. Bugünkü sınıf mücadelesi ise; içtimaî adaleti temsil eden “proletarya”nın galibiyetiyle veyahut bütün medeniyetin mahv ve harabisiyle neticelenecektir.

Bugün, burjuvazi sınıfına muhalefet eden bütün sınıflar arasında, “proletarya” inkılapçı olan yegâne sınıftır. Diğer bütün sınıflar, büyük sanayi karşısında zayıflamakta veya büsbütün mahvolmaktadırlar. “Proletarya” sınıfı ise, büyük sanayinin tabii mahsulü olduğu için onunla beraber büyümekte ve kuvvetlenmektedir.

2- Bugüne kadar, mevki-i iktidara geçen her sınıf, daima diğer sınıfları ezmiş, soymuş, onları kendi hesabına esir gibi kullanmıştır. Halbuki, bugünkü sınıf mücadelesi neticesi mevki-i iktidara gelecek olan proletarya sınıfı, kendisiyle beraber bütün beşeriyeti de sefalet ve esaretten kurtaracaktır.

3- Burjuva demokrasisi; hürriyet, müsavat, uhuvvet, adalet...i; iki kelime ile, umumî saadet ve daimî sulhu temin edemez. Bilhassa mevzuumuzla şiddet-i taallukundan dolayı bu mühim nokta üzerinde biraz fazla tevakkuf edelim ve niçin diye soralım... O zaman, sosyalizm bize şu cevabı verir:

Burjuva demokrasisinin insanlara verdiği yalnız bir kısım siyasî ve şeklî hürriyetlerdir. Hatta mevki-i tehlikeye düştüğü buhranlı zamanlarda bu hürriyetleri de onlardan istirdat ediyor. Hâlbuki iktisadî müsavat üzerine istinat etmeyen siyasî hürriyet, ne kadar noksan ve ne kadar âciz bir hürriyettir...

Rekabet ve mücadelenin kanun olduğu sermayedar cemiyetinde, her fert ve millet kendi saadet, servet ve hâkimiyetini, diğerlerini soymak ve ezmekle temin ediyor ve ancak bu suretle edebilir. Bugünkü cemiyette gemisini kurtaran kaptandır, velev başkalarının gemilerini batırmak suretiyle olsun!

Fransa’da 1848 İhtilali’ne iştirak edip de mağlubiyet neticesi İsviçre’ye ilticaya mecbur kalan meşhur muharrirlerden Coeurderoy, “Hatırat”ında, bir kaçakçı ağzından, cemiyet-i hazırayı şu suretle tasvir ettiriyor:

“... Cemiyet, geniş bir hırsız karargâhına benzer; orada herkes, komşusunun zararına olarak kendi çadırını muktedir olduğu yerde, muktedir olduğu tarzda kurar... Bunlar; toprağı gayr-i mezru, parayı ham, zekâları bakir ve insanları esarete meyyal bir halde bulanlardır. Bunlar; ilk işgalciler, mülk sahipleri, işleticiler, şahadetnamelilerdir. Kanun onlar tarafında yapıldı, hükümet onların hesap ve menfaatine işlemeye mecburdur. Diğerleri ise, bütün yerler işgal edildikten sonra pek geç gelmişlerdir; fakat yaşamaktan vazgeçemezler... Duvarlarla çevrilmiş topraklara, kasalarda yığılmış paralara, demir parmaklıklar içinde muhafaza edilen ekmeklere meyyus nazarlarla bakarlar... İş isterler, kolları reddedilir; toprak isterler, ancak mezarlık bir yer ihsan edilir; ilim ve irfan isterler, fakat ilim ve irfan yalnız para verebilenlere satılır...”

Şu birkaç satır; tembellere, hırsızlara, hilekârlara saadet, servet, şan ve şeref veren fakat çalışanları esaret ve sefalet içinde süründüren bu melûn sermayedar cemiyetini o kadar iyi tasvir ediyor ki buna bir şey ilavesine lüzum kalmıyor.

Cemiyet-i hazırada, sa’y ile sermayenin başka başka ellerde toplanması, diğer cihetten serbest rekabetin hüküm sürmesi neticesi, herkes herkese karşı muharip vaziyetindedir. Bu mütemadi ve umumî harp muhalif şekillerde tezahür ediyor:

1- İşçiler – proletarya ile sermayedarlar arasındaki harp... Bir taraftan sermayedarlar kazançlarını çoğaltmak için işçilere kabil olduğu kadar az bir ücret vermek istiyorlar, diğer cihetten işçiler, daha fazla sefaletle düşmemek ve zaten fena bir halde olan sıhhatlerini büsbütün kaybetmemek için - ameleyi hurdalaştığı zaman atılan bir alet gibi kullanan - gaddar sermayedarlara karşı hakk-ı hayatlarını müdafaa ediyorlar...

2- Yapılacak işe nispetle amele çok olduğundan makineler terakki ve tekemmül ettikçe ameleye olan ihtiyaç da o nispette azalıyor - ücretleri paylaşmak için bizzat “işçiler – proleterler” arasında harp oluyor. Amele ücretlerinin muayyen bir seviyeden daha yükseğe çıkmasına mani olan sebeplerden en mühimi, şüphesiz, bütün sınaî memleketlerde bir “işsiz amele ihtiyat ordusu”nun daima bulunmasıdır... Şuun kısmımızda görüleceği üzere, bazı buhranlı devrelerde bu işsizlerin adedi birkaç milyonu buluyor. Bu ihtiyat ordusunu patronlar, sermayedarlar ameleye karşı gayet müessir bir silah olarak kullanıyorlar... Mesela, fabrikalarda veya maden ocaklarında çalışan amele, gündeliklerinin tezyidi veya kendilerine yapılan bir haksızlığın tamiri için tatil-i eşgal edip de arzularına muvaffak olmadan işe başlamamakta ısrar eyledikleri zaman, fabrikatörler, yukarıda arz ettiğim “işsiz amele ihtiyat ordusu” ile grevcileri tehdit ve bu suretle amelenin muhik metalibini reddedebilirler ve hatta grevde ısrar ettikleri takdirde onların hepsini kapı dışarı ederek yerlerine işsizleri alırlar... “İşçiler – proleterler” arasındaki bu harp; erkeklerle, nispeten daha az bir ücretle çalışan kadınlar ve çocuklar ve aynı zamanda, hal-i ibtidaîde kalmış memleketlerden, Asya veya Afrika müstemlekelerinden Avrupa’ya muhaceret edip de gayet cüzî bir ücretle kanaat eden ecnebi amele arasında olmaktadır.

3- Temettuları taksim etmek için sermayedarlar arasındaki harp... Dünyaya iktisaden hâkim olmak isteyen veya bu hâkimiyetlerini mümkün olduğu kadar çok zaman devam ettirmek arzusunu besleyen muhtelif memleketler sermayedarlarının ihtilaflarını sulhen tesviye edemeyerek yekdiğerine karşı yaptıkları “millet harpleri”...

Şimdiye kadar verdiğim tafsilattan anlaşılmıştır ki, şahidi olduğumuz bütün içtimaî sefalet ve musibetlerin ve fert, sınıf veya millet ihtilafları şeklinde tecelli etsin, bütün harplerin hakiki yegâne sebebi; cemiyet-i beşeriyenin bugünkü sermayedar teşkilatıdır. Fakat bir felaket ve musibetin yalnız sebebini göstermek kâfi değildir; bu sebeplerin izalesi çarelerini de bulmak lazımdır.

İşte, içtimaî hastalığın aslî sebebini bulup meydana çıkarmaya muvaffak olan sosyalizm, tufeyli mikroplar tarafından tahrip edilen vücud-ı içtimaînin sıhhat ve afiyetini iade edecek yegâne çareyi de bize gösteriyor.

2- Bu ikinci kısımda, beşeriyete sulh ve saadeti getirecek olan sosyalist cemiyetinin istinat edeceği yeni esasları göstermek icap ediyor.

Bütün istihsal ve tevzi-i servet vasıtalarının adetleri gittikçe azalan bir kısım-ı kalil sermayedar ellerinde toplanmasını içtimaî musibetlerin hakiki sebebi olarak göstermiştik. Binaenaleyh bu sebebi izale edecek, yani bu istihsal ve tevzi vasıtalarını bugünkü fuzuli mutasarrıfları olan sermayedarlardan alarak asıl hakiki sahip ve mutasarrıfları olan müstahsil işçilere iade edecek olursak, içtimaî musibetlerin tabiatıyla ortadan kalkmaları icap eder. Bu, hem bir hak, hem de içtimaî ve tarihî bir mecburiyettir:

Evvvela, bir haktır, çünkü: bütün bu istihsal ve tevzi vasıtaları; makineler, fabrikalar, maden ocakları, vapurlar, şimendiferler, büyük mağazalar... ilh... hülâsa beşeriyetin pek haklı olarak iftihar ettiği bütün bu içtimaî servetler; tarihe karışmış yüzlerce, binlerce nesillerin müşterek sa'yı ve gayret ve fedakârlığı, zekâsı ve hayatı bahasına meydana gelmişlerdir. Hiçbir kimse, bunlardan birine ferden temellük ve tasarruf etmek, onu yalnız kendi şahsî menfaatine kullanmak iddiasında bulunamaz... Bir memleketin bütün ahali tarafından istihlâk edilen veyahut ihtiyat olarak saklanan bilcümle eşya toplansın ve anasır-ı teşkiliyelerine irca edilsin. Bunlarda en nihayet bulacağımız kıymetler: madde-i ibtidaiye, tabiat kuvveti ve sa'y-ı beşerdir ve yalnız bunlardır. Bunlardan başka hiçbir şey değildir. Şüphesiz hiç kimse mevadd-ı ibtidaiyeye ve kuva-yı tabiiyeye temellük iddia edemez. Binaenaleyh eşyanın kıymet-i içtimaiyesini tayin eden sadece "sa'y-ı beşer" dir. Bundan dolayıdır ki bütün istihsal vasıtaları, münhasıran, bu servetleri hâsıl eden "erbab-ı sa'y ve amele – kol ve dimağ işçilerine" ve yalnız onlara ait olmalıdır.

Sonra, proletarya sınıfının istihsal vasıtalarına vaz-ı yed etmesi ve bu suretle, sa'y ile sermayenin aynı elde toplanması tarihî ve içtimaî mecburiyettir. Bu noktayı da izah edelim:

Sermayedar burjuvazi mevki-i iktidara gelmezden evvel, yani makinelerin harikulade tekemmülünden evvel istihsal, umumiyetle ferdî bir şekilde idi ve o ferdî istihsale ferdî bir şekli temellük tekabül ediyordu... Bir dokuyucu, bir marangoz, bir kunduracı... pek meşru ve haklı olarak kullandığı aletlerin, meydana getirdiği masnuatın hakiki sahip ve mutasarrıfı olduğunu iddia edebilirdi. Şu suretle tarz-ı istihsal ile şekli temellük arasında tabii bir muvazenet teessüs etmişti... Fakat bugün vaziyet büsbütün değişmiştir. İstihsal müşterek bir şekil almıştır. Bir fabrikada, maden ocağında... binlerce, on binlerce amele çalışıyor... Bir kundura, bir lokomotif, bir vapur, bir iğne, bir kanal... vücuda gelebilmek için binlerce, on binlerce amele mesaiye iştirak ediyor, fakat gariptir, meydana gelen şey; eline ömründe bir kere kazma almamış, demir dökmemiş, plan çizmemiş, hülâsa o eserin vücuda gelmesi için koluyla veya dimağıyla çalışmamış kimselerin, sermayedarların, maliyûnun mal-ı meşruu!! oluyor ve onların bunlar üzerindeki hakk-ı temellükünü bizzat kanun tasdik ediyor. Görüyoruz ki, bugünkü müşterek tarz-ı istihsale müşterek bir şekli temellük tekabül etmiyor? İstihsal, terakkiyat-ı içtimaiye ve sanayiye neticesi müşterek bir şekil aldığı halde temellük ve tasarruf ferdî olmakta ısrar ediyor... Ve cemiyet-i hazıra içindeki bütün sefaletler, buhranlar, ahenksizlikler, harpler... hep bu muvazenesizlikten, sa'y ile sermayenin başka başka ellerde bulunmasından ileri geliyor... İşte, sosyalizmin gayesi, sa'y ile sermayeyi bir elde birleştirmek ve müşterek tarz-ı istihsale müşterek bir şekli temellük tekabül ettirmek için bugün bir kısm-ı kalil sermayedarın yed-i inhisarında olan vesait-i istihsaliyenin iştirakiyetini temin etmektir, o surette ki, mahsul müşterek mal müşterek olsun...

Fakat bu "halaskâr birleşme" nasıl ve ne şekilde olacaktır? Şimdi bu meseleyi tetkik edelim:

Bugünün müşterek çalışma tarzı; buhar ve elektrik kuvvetlerinin yarattığı makinelerin azameti, teşebbüsât-ı sınaie ve ticariyenin vüsatı bu birleşmenin - eski zamanlarda bir dokuyucunun çıkırığına sahip olması gibi - ferdî olmasına imkân bırakmaz. Bugün müştereken ve müctemian istihsal ediliyor. İstihsal vasıtalarına da ancak müştereken tasarruf edilebilir. Bazı "anarşist – sendikalistler" meslekî veya mahallî vaz-ı yedi tavsiye ediyorlar. Bunlara göre

mesela maden amelesi madenlere, şimendifer amelesi şimendiferlere, veya falan fabrika amelesi o fabrikaya... ilh vaz-ı yed edeceklerdir. Halbuki içtimaî inkılâp esnasında bu suretle hareket edildiği takdirde, muhtelif amele grupları, muhtelif amele sendikaları, muhtelif vilayetler... arasında zarurî bir surette tevellüd edecek olan menfaat zıddiyetleri ve rekabetler ve mücadeleler, tıpkı sermayedar tarz-ı idaresinde olduğu gibi, aynı tezebzüb ve anarşiye müncer olacaktır...

Küçük bir misal size bu şekil vaz-ı yedin mümkün olamayacağını, daha doğrusu arzu ettiğimiz neticeyi temin edemeyeceğini anlatacaktır: Biliyoruz ki dünyanın muhtelif memleketleri, bu memleketlerin muhtelif vilayetleri arasında, servet-i tabiiye ve arazinin kuvve-i inbatıyesi itibarıyla büyük farklar vardır. Bazı vilayetler vardır ki kömür veya demir madenleri itibarıyla yahut kuva-yı tabiiye cihetinden çok zengindirler... Fakat tasavvur edebilir misiniz ki, bugünkü sanayinin şerait-i esasiyesini teşkil eden mevadd-ı ibtidaiye ve kuva-yı tabiiyeye o vilayet amelesi, diğer vilayetler zararına vaz-ı yed etsin? Diğer cihetten, sanayiye parçalamak, küçük küçük gruplara tevdi etmek, tekâmül-i iktisadîye karşı gitmek ve binaenaleyh istihsalatın müthiş bir surette de azalmasına sebep olmaktadır. Halbuki ilmî sosyalizmi, diğer hayalperest sosyalizm sistemlerinden ayıran en mühim fark, bu ilmî sosyalizmin, tekâmül-i iktisadîye karşı hareket etmemesi, sermayedarlığın tesis ettiği bu kabiliyet-i istihsaliye nokta-i nazarından diğer bütün istihsal tarzlarına faikiyet ve rüçhanı sabit olan tröst sistemini- şüphesiz menafiini umuma teşmil etmek suretiyle- muhafaza ve ıslah etmek istemesidir.

İşte bütün bu arz ettiğim sebeplerden dolayıdır ki bütün milleti ihya eden çalışanlar; madenler, fabrikalar, şimendiferler, kanallar... gibi işletme ve istihsal vasıtalarının heyet-i mecmuasına "içtimaî" bir şekilde müştereken tasarruf edecekler ve onları umum nam ve hesabına işleteceklerdir.

* * *

Şimdi sermayedar mülkünün mülk-i içtimaî haline istihalesinin, yani sosyalizmin tatbikinin başlıca netayicini gösterelim: O zaman, sosyalizmin, içtimaî meseleyi milletlerin çalışan ekseriyeti lehine halledip edemeyeceğini, hürriyet, müsavat, uhuvvet, adalet... refah ve saadet, sulh, ahenk-i içtimaî gibi yüzlerce senelik hayata malik olan burjuva demokrasisinin muzdarip beşeriyete temin edemediği bu nimetleri temine muvaffak olup olamayacağını anlarız.

Evvela şu noktayı arz etmek isterim ki, bu iddiamızı bugün bi'ttecrübe ispat edecek bir vaziyette değiliz. Çünkü sosyalizm, hemen hiçbir memlekette tamamıyla teessüs etmiş değildir. Rusya bu hususta bize misal olarak gösterilemez. Çünkü evvela bu memlekette sosyalizm en gayr-i müsait şerait dâhilinde tatbik olunmaktadır. Diğer cihetten, milletler arasındaki müteakabil tâbiyyet o kadar ziyadedir ki böyle bir vaziyet hâsıl olduğu takdirde bu memleketin azamî yapabileceği şey, diğer memleketlerde sosyalizm teessüs edinceye kadar muhtelif vasıta ve tedbirlerle kazanılan amelesi hâkimiyetinin idamesine gayret etmektir. Diğer cihetten şu mühim noktayı hiç hatırdan çıkarmamalıdır ki herhangi yeni bir tarz-ı idare bir günde, bir senede teessüs edemez. Yalnız birkaç senelik faaliyetten sonra bir tarz-ı idare hakkında hüküm vermek doğru olamaz. Yüzlerce seneden beri teessüs etmiş olan bir tarz-ı idareyi, siyasî ve iktisadî bir devlet mekanizmasını esasından bozmak beş on günlük bir iştir. Fakat bunun yerine

büsbütün yeni esaslara müstenit bir tarz-ı idare ikame etmek, yeni bir mekanizma kurmak ve bu yeni mekanizmanın mükemmel ve muntazam bir surette işlemlerini temin etmek için uzun zamanlar beklemek, pek çok emek sarf etmek icap eder. Bunun için, cemiyetin; sermayedar tarz-ı idaresinden sosyalizme intikal devresi esnasındaki vaziyeti ile sosyalizmin tamamıyla tatbik edileceği yani, içtimaî demokrasinin teessüs edeceği zamanki vaziyetini yekdiğeriyle karıştırmamalıdır.

Bu lüzumlu izahatı verdikten sonra, içtimaî inkılâp neticesi cemiyet-i beşeriye içinde vücuda gelecek olan değişiklikler hakkında şimdiden, nazarî bir surette bir fikir edinmek kabil olduğunu söylemek istiyoruz... Her şeyin mutlaka gözle görülmesi icap etmez. Birçok zamanlar, gözlerimizle görmemiz imkânı olmayan şeyler hakkında, malumat-ı ibtidaiye, akıl ve mantığın yardımıyla bir fikir edinebiliriz. Bir hükümetşinasın veya kimyagerin, muayyen şerait dâhilinde yapacağı tecrübenin vereceği neticeyi o tecrübeyi yapmazdan evvel tasavvur edebilir.

1-Sosyalizm, sınıf mücadelesi üzerine istinat eder, fakat gayesi sınıf farklarını ortadan kaldırmaktır. Sosyalist bir cemiyette, heyet-i içtimaiyenin bütün azası aynı zamanda ve aynı surette servet-i umumiyenin müşterek mutasarrıfıdır; müşterek istihsal neticesi hâsıl olan mahsul müşterek; sermayedarlık nizam-ı içtimaîsinde olduğu gibi üç beş kişinin cebine girmeyecek, belki umumun ihtiyaçlarını tatmine hizmet edecektir. Sosyalist bir cemiyette; kazanç için, satış için “mübadele kıymetleri” değil, belki, istatistiklerle taayyün edecek olan ihtiyacı tatmin etmek için “istimal kıymetleri” istihsal edilecektir. Zıddiyet-i menafî ve rekabetin kanun-ı umumî olduğu sermayedar cemiyetinde hüküm süren - sefalet, mücadele ve ahenksizlik yerine, iştirak-i mesai ve iştirak-i menafî üzerine istinat eden sosyalist cemiyette hakiki saadet, intizam ve ahenk ve sulh-ı içtimaî teessüs edecektir.

2- Sosyalizmin en başlıca gayesi umumî saadeti temin etmek olduğunu söylemişim. Bunun için iki çare vardır: istihsalatı tezyid etmek, mahsulât ve masnuatı adilane bir surette efrad-ı millete tevzi eylemek... Evvela, sosyalist bir cemiyette, umumun sa'y ve gayreti neticesi elde edilen mahsullerin bu istihsale iştirak eden herkese adilane bir surette tevzi edileceğini uzun uzadıya ispata hacet yoktur. Çünkü sosyalizmin tesis edeceği “içtimaî demokrasi”de, milletin çalışan ekseriyeti bizzat mukadderatına hâkim olacaktır. Ve bütün erbab-ı sa'y ve ameli, bütün proletaryayı temsil edecek olan hükümetin en mühim vazifesi, bugünkü sermayedar cemiyette birkaç muhtekirin kendi şahsî menfaatlerine göre hallettikleri istihsal ve tevzi meseleleriyle meşgul olmak olacaktır. Yukarıda, mahsullerin yalnız bu istihsale iştirak edenlere tevzi edileceğini söylemişim, çünkü sosyalist bir cemiyette kimse, başkasının sırtından geçinmek, başkalarını kendi hesabına çalıştırmak iktidarına malik değildir... “İçtimaî demokrasi”de - burjuva demokrasisinin aksine olarak- çalışmayanın, sayesinde yaşadığı cemiyet-i beşeriye karşı istihsal borcunu ödemeyenin hakk-ı hayatı yoktur... Fırsat düşmüşken, birçokları tarafından çok yanlış anlaşılmış bir fikri tashih etmek istiyorum: Zannediliyor ki, bir memlekette sosyalizm teessüs edince, herkes kendi mesleğini veya sanatını bırakacak, ya eline bir çapa alıp tarlaya koşacak yahut da bir mavi gömlek giyip doğru bir fabrikaya girecek... Bu çok yanlış olduğu kadar gülünç bir fikirdir. Biz “istihsal” kelimesini en geniş manasında kullanıyoruz. Bizim için yalnız bir fabrika veya bir maden ocağı amelesi değil, bir mühendis, bir muallim, bir muharrir, bir edip... de müstahsil insanlardır. Çünkü müstahsil, cemiyet-i beşeriye faydalı bir iş yapan herkeştir.

İstihsalatın çoğalmasi meselesine gelince, sosyalist cemiyet bunu da, aşağıda zikredeğim sebeplerden dolayı tabiatıyla temin edecektir. Yalnız bu her şeyden evvel bir zaman meselesidir. Yani sosyalizm esasları ne kadar muvaffakiyetle ve süratle tatbik edilirse, istihsalat da o nispette ziyadeleşecektir. Diğer cihetten, bu tezayüdle beraber her ferдин hissesine düşen çalışma saati de o nispette az olacaktır. Çünkü:

B.- Bugün boş oturan mirasyediler, irad ve akar ve çiftlik sahipleri veyahut cemiyete muzır işlerle uğraşanlar; yani sermayedarlar ve maliyûnun, tüccarların, komisyoncuların, mutavassıtların, hülasa işçilerin sırtından geçinen ve hayatın müthiş bir surette pahalılanmasına sebep olan bu tufeylilerin teşkil ettikleri sırf müstehlik sınıf doğrudan doğruya istihsale iştirak edecektir; bu tufeyliler bilhassa büyük sınaî memleketlerde büyük bir yekûn teşkil etmektedirler. Bir istatistiğe göre Fransa'da yalnız uşak ve hizmetçilerin adedi iki milyonu tecavüz ediyor... Otuz insan üzerinden ancak 10 kişi doğrudan doğruya istihsale iştirak ediyor. Memleketin bütün servet-i ziraiyesi 7 milyon insanın eseridir. Binaenaleyh bugün bütün medeni memleketlerde hakiki müstahsiller ahalinin yarısından azını teşkil etmesine rağmen insanların büyük bir ekseriyetinin umumî ihtiyaçları az çok tatmin edilirse bütün insanlar istihsale iştirak ettikleri takdirde, şüphesiz bu asgari refah yerine büyük bir bolluk ve bi'netice umumî saadet kaim olacağı muhakkaktır.

şu mühim noktayı da nazar-ı dikkate almalıdır, - mahud Malthus nazariyesinin aksine olarak - insanların kudret-i istihsalıyeleri tekessürlerinden daha ziyadedir. İngiltere ahalisi 1844'ten beri yüzde 62 nispetinde ziyadeleştiği halde, kudret-i istihsalıyesi yüzde 130 nispetinde tezayüd etmiştir. [*¹]

C- Bugün, top, tüfek, zırhlı... gibi beşeriyetin mahvı gayesine matuf olan tahrip ve ifna vasıtalarında veya lüzumsuz ziyet imalinde kullanılan bütün beşerî ve mihanikî kuvvetler, sosyalist cemiyetinde, faydalı işlerde kullanılacaktır.

D- Sermayedar iktisadiyat sistemindeki anarşi neticesi, bütün memleketlerde adedi milyonlara balığ olan işsizler de istihsale iştirak edeceklerdir.

E- Bugün, hayat-ı iktisadiyede hüküm süren şedit olduğu kadar faydasız rekabet yüzünden israf edilen, mahvolan bütün mesai ve gayretler mahalline sarf edilecektir.

F- Ziraata fennin en son keşfiyatı tatbik edilecek ve bilhassa, münferit, ananevî, köhne ziraat usulleri yerine, büyük mikyasta müşterek ve mihanikî ziraat kaim olacaktır.

Hülasa bütün bu ve buna benzeyen tedbirler neticesi ve makinelerin fevkalade bir süratle terakki ve tekemmülleri dolayısıyla istihsalat az bir zamanda harikulade bir surette ziyadeleşecek ve aynı zamanda milletin çalışmaya kabiliyetli olan fertleri istihsale doğrudan doğruya iştirak edeceklerinden çalışma saatleri akıllara hayret verecek derecede azalacaktır. İşte o zaman sa'y; bugünkü gibi, beşeriyetin yalnız bir kısmı üzerine yükletilmiş öldürücü bir angarya, herkesin kurtulmak istediği bir ceza olmaktan çıkacak, hayat-ı beşerin tabii bir tezahürü, vücudun sıhhatini, fikrin selametini temin eden zevkli bir faaliyet haline girecektir. Hayat-ı iktisadiye makul ve adil esaslara göre ilmî bir surette tanzim ve tensik edildiği takdirde her ferдин günde azamî iki saat çalışmasıyla ihtiyacat-ı umumiyenin tatmin edileceğini hesap

¹ [*] Kropotkin — La Conquête du Pain isimindeki kitabına müracaat.

eden âlimler ve muktesidler yok değildir. Biz, bu mübalağalı tahminleri kabul edecek kadar nikbin değiliz ve maatteessüf, sosyalizmin devre-i teessüsünün ilk zamanlarında, evvelkinden daha çok çalışmak icap edeceği kanaatindeyiz ve hadisat bu kanaatimizi teyit etmektedir. Bununla beraber, kaviyen zannediyoruz ki, on, on beş sene gibi pek yakın bir istikbalde, herkes günde yalnız dört beş saat çalışmakla cemiyete karşı istihsal borcunu ödemiş olacaktır. Hâlbuki sermayedar tarz-ı idaresi baki kaldıkça, on değil yüz sene sonra da, insanların büyük bir ekseriyeti yine sekiz on saat çalışmakta, küçük bir kısmı ise hiç çalışmamakta devam edecektir. Çünkü, çalışanların çalışmak vasıtalarına malik olmadıkları bir tarz-ı idarede bütün terakkiyat-ı sınaie, bütün keşfiyat... müstahsillerin yüklerini, yorgunluklarını hafifletecek yerde onların sefalet ve ızdırıp ve esaretlerini ziyadeleştirmeye yarıyor...

3- Sosyalist cemiyetinde her fert atisinden emin olacak, bugünkü gibi maişet derdi ve istikbal endişesi içinde bunalmayacaktır. Çünkü “içtimaî demokrasi” idaresi altında her ferdin saadet-i hayatı cemiyet tarafından temin edilecek ve her fert bütün maddi ve manevi ihtiyaçlarını (yemek, ev, elbise, tahsil ve terbiye, tiyatro, kitap, mecmua, seyahat) parasız tatmin edebilecektir. Diğer cihetten sermayedar tarz-ı idaresinin zarurî bir surette tevliid ettiği içtimaî marazlar: daü'l-küül, fuhuş, hırsızlık, cinayet, sefahat ve envai ahlaksızlıklar, cehalet ve dalalet-i avam... sosyalist cemiyet içinde, pek az bir zaman zarfında ortadan kalkacaktır. Beşer, maddi saadete nail olduğu gibi maneviyet cihetiyle de harikulade bir surette yükselecek ve insanlarda bugün hâkim olan hodbin ve behimî hisler yerine teavün ve kardeşlik duyguları kaim olacaktır.

4-Sulh ve selamet-i âlemin katî ve daimî bir surette teessüsü, ancak, bütün milletlerin sosyalizmi kabul etmeleriyle mümkün olacaktır, çünkü muhtelif memleketler proletaryalarının - sermayedarlarının olduğu gibi - menfaatleri zıt değildir, müşterektir, bunun için sulh-ı âlemi yalnız onlar tesis edebilirler... O zaman ve ancak o zaman, bugüne kadar beyhude yere birbirini yiyen, mahveden insanlar ve milletler, hakiki menfaatlerini idrak ederek birleşecekler, hemcinslerine karşı değil belki tabiatın muhalif kuvvetlerine, sermayedarlığın yadigârı olan cehalet ve dalalete, maddi ve manevi hastalıklara, bütün çirkinliklere, adiliklere ve haksızlıklara karşı müştereken mücadele edeceklerdir.

İşte yalnız o zaman beşeriyet hakiki refah ve saadete kavuşacak... ve bugün, sade kitaplarda ve hapishane kapılarında solan veya politikacıların nutuklarında sırtan hürriyet, müsavat, uhuvvet, adalet, kelimeleri... – bugünkü burjuva demokrasisinde olduğu gibi - beşeriyetin yalnız bir kısm-ı kalili değil, belki heyet-i umumiyesi için canlı birer hakikat olacaklardır.

* * *

Sermayedarların tesis ettikleri “burjuva demokrasisi” ile “erbab-ı sa’y ve amel – proletarya”nın tesis eyleyeceği “içtimaî demokrasi” arasında yaptığım şu mukayese neticesi katiyetle sabit olmuştur ki fertler ve milletler, ancak sosyalizmin tesis edeceği “içtimaî demokrasi” içinde mukadderatlarına bizzat hâkim ve sulh ve saadete nail olacaklardır. Bu mukayeseden amelî bir netice çıkarmak istediğim içindir ki makalemi şu satırlarla bitirmek istiyorum:

Asırlardan beri bilhassa son yedi senedir felaketten felakete, musibetten musibete sürüklenen beşeriyet büsbütün mahv ve esir olmamak isterse, yakıp yıkmak gayesine matuf

“harp orduları” yerine “iş orduları, sanayi ve ziraat alayları” teşkil etmeye, tahrip ve imha hususunda gösterdiği fedakârlıkları ve harikaları, tesis ve imar hususunda da göstermeye mecburdur. Bu azîm vazife-i insaniyet ve medeniyet her memlekette, bugün yegâne terakki ve inkılâp amili olan proletarya sınıfının, kol ve dimağ işçileridir. Proletarya, vaziyetin vahametini idrak ederek bu tarihî vazifesini ifa edecek, bu suretle hem kendini, hem de bakiye-i medeniyeti harâbiyetten kurtaracaktır; yahut idrak etmeyecek veya idrakte gecikecektir. İşte o zaman, kendiyile beraber yüzlerce nesl-i beşerin eser-i müştereki olan medeniyet de göçüp gidecektir... Fakat bedbin olmak için sebep yok... Vakayi ve hadisat-ı âlem bize gösteriyor ki proletarya bu tarihî vazifeyi her yerde idrak etmiştir; birçok memleketlerde serî, diğerlerinde batî fakat emin adımlarla, umumî kurtuluş gününe doğru ilerliyor ve onu bugün bu seyrinden men edecek hiçbir kuvvet mevcut değildir...

Sadrettin Celal

TÜSTAV

TÜRKİYE’DE İNKILABIN ŞEKLİ

Bundan evvelki makalemizde, [*²] Dünya Harbi dolayısıyla kesb-i şiddet eden tarihî ve iktisadî bir ızdırarın, cihanı, eski esasları alt üst edercesine, bir inkılâba doğru sürüklediğini ve memleketimizin bu cereyan haricinde kalamayacağını ve hatta salim bir netice elde etmek için seri bir hatt-ı hareket ittihaz etmesi icap ettiğini izah etmiştik. O halde bir sual varid olur: Bu inkılâbın şekli bizde ne olabilir? Bugün bu mesele hakkındaki nokta-i nazarımızı teşrih etmek istiyoruz.

* * *

Dünyanın dört bir tarafında, hararetle bir faaliyetle hazırlanan ve “sosyalizm, komünizm” namlarıyla yâd olunan inkılâp, yakınlara kadar, bazen seraplar gibi cazip, bazen kâbuslar kadar korkunç, muhayyel şekillerde tasavvur olunuyordu. Bu “temelden değişme” ameliyesini başarmak mefkûresini takip eden mücahitlerin son gayeleri, Mütareke’den beri leh ve aleyhte yapılan mütenakız neşriyat ve münakaşat sayesinde, artık hurafevî libaslarından sıyrılmış, halk tarafından, saf çıplaklığıyla görülmüş, anlaşılmıştır. Artık herkes biliyor ki içtimaî inkılâp gayesi bir şairin muhayyilesinden yahut rakik, hisli, insaniyetperver bir dâhinin merhametli kalbinden doğmuş, hissiyata ve faraziyata müstenit bir cemiyet planının, cemiyet-i hazıra nizamı yerine ikamesinden ibaret değildir. Fikrî tezahürata karşı, yeis-aver bir lakaydî içinde yaşayan ahalimiz arasında bile, inkılâpçılara böyle sathî emeller isnat edenlerin adedi azalmıştır.

Fakat bu gibi mühim hususatta tekrardan, tasrihten çekinmemek lazım. Maksat ne kadar iyi anlaşılırsa, yersiz itirazların da, o nispette önüne geçilmiş olur. Yeryüzündeki cemiyetlerin tekâmülü, ilmî usullerle, inceden inceye tetkik edilmek suretiyle, mevzubahis olan gayenin tespiti, müyesser olmuştur. Şe’nî vakıalara müstenit, bu uzun ve derin tetkikler, bazı müspet ve basit hakayika müncer olmuştur. Fikrimizin anlaşılması için, bunların, hülâsaten arzına ihtiyaç var:

Bugün en müterakki memleketlerde, cemiyet teşkilatının temelini, ferdî mülkiyet ve sermayedarlık teşkil eder. Sermayedarlık tezatlarla dolu bir cemiyet doğurmuştur. Avrupa medeniyetini temsil eden bu cemiyet, zevalinin sebeplerini, kendi bünyesinde taşımaktadır. Ecîr amele sınıfı, istinatgâhı ve gövdesi mesabesinde olduğu halde, sermayedarcemiyetinin inkişaf ve devamı, bu sınıfın ebedî sefalet ve mahrumiyetiyle tev’em olması, bu mübayenetlerden biri ve en mühimidir. Sınıf şuuru arttığı nispette, proletarya sınıfı, nasıl kıymettar bir uzvu olduğunu gittikçe daha iyi takdir ettiği cemiyet nizamının şedit bir düşmanı olarak taazzi etmektedir. Böylece, proletaryayı, yek-emel bir kitle halinde teksif eden sermayedar tarz-ı istihsali, servetleri, vesait-i istihsaliyeyi de gittikçe daha mahdut ellerde temerküz ettiriyor. Bu iki büyük kuvvetin: toplu proletarya ile toplu sermayenin aralarındaki haili (sermayedarları) bertaraf ederek birbirlerine kavuşmak istemesinden daha tabîî bir şey tasavvur edilemez. Sınıflara inkısamdaki haksızlık ve insafsızlığın acısını, kahrını çekmiş olanlar, menfaatleri muhtelif sınıfların tohumunu gizleyen “ferdî mülkiyete” şüphesiz taraftar olamazlar. Yegâne emelleri sınıfsız bir cemiyete ermektir.

² [*] Aydınlık 4’üncü sayı: Türkiye’de İnkılâbın Lüzumu

Cemiyet-i hazıra esasatının bu kısa tahlili, proletarya inkılâbının husulü neye mütevakıf olduğunu bize irae ediyor. Yapılacak iş, ferdin temellük hakkını ilga ve tekmil varlıkları, istihsal vasıtalarını ve hazain-i tabiiyeyi - hava ve su gibi- umumun istifadesine tahsis ile yek-sınıf bir cemiyet kurmaktan ibaret demektir.

Bu iş, vehle-i ûlâda görüldüğü kadar basit ve kolay değildir. Bütün vesait-i istihsaliye ve her nevi servetlerden maada, tekmil maddi ve manevi kuvvetler, imha aletleri ve ordular da, burjuvazi sınıfının elinde ve emrindedir. Bu kuvvetleri yenmek, onu şahane imtiyazlarından feragate mecbur etmek, zannolunduğundan çok güçtür. İşçi ve emekçi sınıfı, ancak uzun ve “yıpratıcı” mücadelelerden sonra, müsait bir zaman ve fırsattan bi’l-istifade, bu tufeylileri, bila-istihkak işgal ettikleri iktidar makamından tard etmeye muvaffak olur. Tarih ve şahidi olduğumuz vukuat, içtimaî cidalin bu yolda cereyan ettiğini bize öğretmektedir.

Avrupa’da proletaryanın sermayeye karşı mübarezesi, son had safahatını idrak ettiğinden beri, manzume-i içtimaiyeye, üçüncü bir amil ithal olunarak meseleyi, istikametinden inhiraf ettirmeye uğraşılıyor. Sermayedar hadimi hükümetler nezdinde, bu mücadelede proletaryanın galebesi kanaati hâsıl olunca, bir uzlaşma siyasetiyle, işi yine burjuvazi lehine tesviye etmek temayülâtı uyandı. Büyük sanayi memleketlerinde; müstemlekât ve şark-ı karib akvamının cehalet ve teşkilatsızlığına güvenilerek, bütün istismar hırslarını, onların sırtından tatmin ümitlerine düşüldü.

Siyasette yekta olan burjuvazi, Avrupa ve Amerika’nın gözü açılmış, kuvvetli teşkilata malik proletarya sınıfının elini ayağını bağlamaya salih bir sania keşfetti: İşçiler, sendikaları vasıtasıyla mensup oldukları fabrikanın küçük bir mikyasta sermaye ve kazançlarına iştirak edecekler, sözde sermayedarla bir şirket akdetmiş olacaklar ve bu sayede aralarındaki zıddiyete mahal kalmayacak...

Böyle bir entrika çevirerek hazırcılar, emekçilerle anlaşmayı umuyorlar. Biri münevver ve şuurlu, diğeri cahil ve gafil iki proletaryayı birbirine karşı koymak, birincisini sermayedar mevkiine çıkararak kendisine zahîr kılmak ve onun yardımıyla ikincisini ezmek, bir taraftan kaybettiğini, beri tarafın daha bî-aman istismarı ile kapatmak mümkün olacağını zannediyorlar. Amele teşkilatlarından küçük bir kısmının bu tuzağa düştüğünü teessüfle kaydediyoruz. “İkinci” tabir olunan, vicdanlarını satmış amele mürtedlerinin sarı beynelmileli, bazı işçi teşkilatlarını, şimdiden, burjuvazinin emri altına vaz eylemiştir.

Fakat garptaki kardeşlerimizin büyük ekseriyeti, bu göz boyacılıklara kapılmaktan kat-ı nazar, geri kalmış şerik-i sefaletlerinin aleyhine tertip edilen, bu riyâkar ve yalancı siyaseti, nefretle red; ve şark akvamıyla tesanüdlerini ilan ederek, bizi intibaha davet eylemektedir. Şarkta en müterakki unsur olmak ve henüz uyanmamış akvamın pişdarı bulunmak sıfatıyla, biz Türkler, büyük sanayinin bu manevralarını dikkat ve itina ile takip etmeye mecburuz.

Bu izahattan anlaşıldığı üzere, biz hudutlarımız dâhilinde kendi kendisine yeten bir küll olarak değil, fakat iktisadî cihanın bir cüzü olarak, içtimaî vaziyetimizi tahlil etmek ıztırarındayız. İçtimaî inkılâbımızı yapmak için, sermayedar nizamı altında burjuvazinin, büyük sanayiye inkişaf ettirmesini, inkılâbın iktisadî şeraitini ihzar eylemesini bekleyecek olursak; işçi ve çiftçilerimizi - yani bütün milleti - bugüne kadar tarihin kaydettiğinden on kat daha feci bir

akıbeta maruz kılmış oluruz. Zira şarkta ücretli iş esaretinin, garpta müşahede edildiğinden daha pek çetin olacağını istidlal için, ahval-i âleme sadece bir göz gezdirmek kifayet eder. Bize tahmil edilmek istenilen ağır vazifeye nazaran - garp amelesinin amelesi olmak vazifesi-harekete gelmekte teehhürümüz, dünya inkılâbını uzun müddet tehir edebilir. Hâlbuki şarkî Avrupa'nın vaziyet-i hususiyesine istinat ile işçi ve çiftçi sınıflarımızın, "sınıfları, ferdî temellükü ve ücretli iş istismarını" ilga etmesi, Avrupa burjuvazisinin elinden son kozunu da almaya muadildir. Cihan inkılâbında, bu hadise, büyük bir adım kıymetini haiz olacaktır.

Her büyük inkılâp, lâakal üç devreden geçerek, hedefine vasıl olur:

A- İktidara vaz-ı yed devresi... İnkılâpkârane tedabir ve şiddet devresi.

B- İmtiyazlarından mahrum edilen sınıfın irtica hareketlerini, su-i niyete makrun teşebbüslerini kırmaya ve halkı, mefkûrevî cemiyet esasatına muvafik bir tarzda yetiştirmeye salih bir idare tesis devresi.

C- Asıl istihdaf edilen gayenin ve mefkûrenin tatbikatı devresi.

Biz de bu merhaleleri katetmeye mahkûmuz.

A) Birinci devre için usul ve kavaid tespiti mümkün değildir. Bu had bir cidal devridir. Seri bir tarzda teselsül eden hadisat karşısında, muvafik kararları, tereddütsüz, serinkanla ittihaz etmek; vaziyete hâkim olmak için, en cezrî tedbirleri tatbikten çekinmemek; münferit su-iistimallerin, lüzumsuz şiddetlerin önüne geçmek; mümkün olduğu kadar intizam dairesinde eski binayı yıkmak; fakat yağmaya, tahribe meydan vermemek; kabil-i istimal olan malzemenin, itina ile muhafazasına gayret etmek; bir taraftan idare makinesini temelinden baltalamakla beraber, istihsal müessesatının, bilakis saat gibi, işlemekte devamını temine çalışmak; başlıca gözetilecek noktalardır.

B) Bizim gibi derebeylikle karışık iptidaî sermayedarlık devresinde bulunan memleketlerde, içtimaî inkılâbın bu safhası, en mühimi ve en uzun sürmeye namzet olanıdır. Farzedelim ki, şehir proletaryası iktidar makamına vaz-ı yed ile istihsal ve nakliye vasıtalarını, büyük mebaniyi, madenleri ve araziyi milletin malı ilan etti. En iyi ıslahatların bile mağdurları var. Yeni hükümet, karşısında, bu inkılâp hakkında muhtelif hisler besleyen, mütenakız menafi bazice bir halk kitlesi bulacak.

Büyük mesnet ve makamlara, servetlere, malikâne ve çiftliklere sahip olan, alelumum hazır ve haram yiyicilerin, yeni cemiyette yeri yoktur. Bunlar hiçbir cinayeti irtikaptan çekinmeyen, en mühim ve en arsız mağdurîn zümresini teşkil ederler. Çünkü bütün servet ve imtiyazlarından, ilk hamlede, mahrum edilecektirler. İçlerinden, zekâsı nasılsa tefessühten masun kalmış, münferit şahsiyetler zuhur ile muazzam yapının işçileri meyanında ahz-ı mevki etmek arzusunu ibraz eyerlerse, tabîî proletaryanın kolları, bu gibilere açık bulunacaktır. Bu zümreye dâhil olanlar büyük sanayi memleketlerine nispetle, biz de mahdut olmakla beraber, o kadar cidal-cûda değildir. En azılı mümessilleri büyük zabitan ve ecnebi sermayedârândır. Tarihin kaydettiği müteaddit misallerin gösterdiği üzere, bu beyler ve paşalar, musaraada yenildiklerini görür görmez, kabil-i nakil servetlerinden kurtarabildiklerini hamilen, ecnebi memalike hicret edecek; kendilerine yüz veren sermayedar hükümetlerin yardımını dilenerek,

vatanları aleyhine su-i kasd ve irticaî hareketler tertibine koyulacaklardır. Bunlar hakkında yapılacak şey basittir: zarar ıka edemeyecek bir hale koymak, müteyakkız davranarak şerlerinden sakınmak.

Küçük burjuvazi sınıfının, Türkiye’de inkılâp vukuunda, ifa edeceği vazife gayet büyüktür. Küçük sermaye ve say’ını bizzat istimal eden esnaf ve satıcılardan ve birkaç dönüm arazisini, kendisi işleyen ve eken mutavassıt köylülerden tereküb eden ve büyük bir ekseriyete malik olan bu sınıfı, kendi tarafına celp edemeyen bir hükümet, memleketimizde payidar olamaz. Şehir ve köy proletaryasıyla beraber, yegâne müstahsil sınıf budur. Onun fütur götürmez azim ve gayreti, ihtiyacımızın büyük bir kısmını temine medar olur. Bunun için inkılâp hükümeti, bu sınıfın vaziyetini muşıkâfâne tetkik ve burjuvazi arasında olduğundan daha iyi ve daha müsmir bir tarzda çalışabilmesi imkânını ihzar eylemeyi; bu hususta vazih bir plan dairesinde hareket etmeyi akdem vezaifinden telakki etmelidir. Devlet sermayedarlığı, büyük sanayiyi, gereği gibi, inkişaf ettirmeden evvel uzun seneler geçecek ve bu müddet zarfında, millî ihtiyacata cevap vermek için bu sınıfın mesaisinden istiane etmek icap edecektir. O halde yeni nizam, esnafın ve mutavassıt köylünün hukuk-ı tasarrufiyesini ibka edecek; yalnız başlıca müstahsil ve büyük sermayedar mevkiini ihraz eden sosyalist hükümetine karşı olan mükellefiyetlerini ve bi’l-mukabele göreceği muavenetlerin eşkâlini ve açılacak, son teknik terakkiyatına muvafık, büyük fabrikalarla olan rabita ve münasebetlerini tayin edecektir. Gerek esnaf gerek köylü küçük sanayi ve ziraat âlât ve edevatının tedariki hususunda büyük bir sühulete mazhar olacak, köylüye ekebileceği miktarda araziden istifade hakkı bahşolunacak, sermayedarlık zamanından kalma borç ve taahhütleri keenlemeyekün addedilecek; serbest inkişafına mani olan engelleri bertaraf edici çareler bulunacak.

Bu sınıfın anasırı... milletin müşterek malı olarak tesis ve tekamülüne çalışılacak olan büyük sanayi istihsalinin ve müşterek mihanikî ziraat tesisatının terakkisiyle tedricen sosyalist cemiyetinin uzuvları haline kalb ve nihayet onun içinde hallolacaktır.

İnkılâp hükümeti, köylü olsun şehirlî olsun ve ihtisası ne olursa olsun, tek mil ecîr işçilerin bizzat kendi hükümetidir. Çünkü idare makinesinin başında onların kendi meslek cemaatlerinin mümessilleri tarafından intihap edilmiş vekiller bulunacaktır.

Bu içtimaî sınıf gayet ağır bir vazife yüklenmiş oluyor. Cemiyeti yeni baştan kurmak vazifesi... Muhtelif sınıflara karşı ittihaz edeceği hatt-ı hareketten yukarıdaki satırlarda bahsettik. Henüz sınıf şuuru itibarıyla, pek geride olan ve bir makalemizde [*³] gösterdiğimiz gibi miktarı büyük bir yekûna baliğ olan, araziden mahrum, ücretle geçinen köylülerimizin mevkiini de ayrıca mütalaa etmeliyiz. Bu sınıf efradı, gerçi yeni teşkilatın temel taşları mesabesinde de, faal bir vaziyete geçebilmesi için, kendisini gidip aramak, şuurunu üflemek, dimağını cehaletin hâkimiyetinden kurtarmak lazımdır. Sosyalist hükümetinin en mukaddes ve velud işi bu olacaktır.

Maksada isal eden yolların en kısası, bu köylü kitlelerini, büyük ziraî müessesat etrafında cem ederek aynı zamanda hem istihsal kuvvetlerini istimal etmek, hem de talim ve terbiyelerine çalışmaktadır. Bunun için külliyetli miktarda âlât-ı ziraiyeye ve mütehasşısı ihtiyaç var. Fakat bu ihtiyacın derhal tatmini imkânı mefkud. Ve esasen cahil rençbere,

³ [*] Aydınlık – Birinci sayı: Türkiye’de İçtimaî Sınıflar

bugünden yarına, yeni ziraat usullerini kabul ettirmek de pek müşkül bir iştir. Bu vesaitsizlik yüzünden ilk zamanlar, istimlâk olunacak büyük çiftliklerin arazisi, mevaşi ve âlâtını, bu yoksul köylüler arasında taksim ve münferit mesailerini teshil etmekten başka faydalı bir teşebbüs tasavvur olunamaz. Bir taraftan müstacel olan bu tarz-ı tesviyeye müracaat etmekle beraber, yer yer müşterek makineli ziraatı tatbik eden “model ziraî müessesat” vücuda getirmek suretiyle, bunun muhassenat ve fevaidini, köylüye bi’t-tecrübe göstermek ve rağbetini tahrik etmek ve böylece tedricen ziraat sistemini asrileştirmek gayesi takip olunur.

Şehirlerde de hiçbir fırsatı kaçırmayarak, sınaî müessesatın teksirine ve mevcudun, hükümetin elinde temerküzüne gayret edilir... Ta ki bütün ihtiyaçlara tekabül edecek miktarlarda mevadd-ı masnua istihsal edilebilsin.

Maarif ve terbiye, sıhhiye ve muavenet-i içtimaiye tesisatının, aile hukukunun da, bu gayeye hadim basit şekillere irca edilmesi diğer mühim bir faaliyet sahası teşkil eder. Lakin makalemizin kadrosu bunları ayrı ayrı tetkike mütehammil değildir.

C) Yukarıda arz ettiğimiz gibi bu işlerin başarılmaması uzun senelere mütevakıftır. Fakat irtica sevdasında olan sermayedarlık bekayasının hücumları, mukavemetleri kesredildikçe; istihsal ve terbiye sahalarında muvaffakiyetler teâkub ettikçe; hükümetin vazifesi hafiflemeye başlar. Bir zaman gelir ki yeni nizama mukavim unsurlara tesadüf edilmez olur. Bütün cemiyet efradı artık mütecanis bir küll teşkil etmiştir. El ele veren kardeş insanlar, tabiatı tamamen esir etmiş, yekdiğerini kıskanmaksızın, teknil ihtiyaçlarını temin ediyorlar.

Bu dakikadan bi’l-itibar hükümete lüzum kalmaz. Marx ve Engels’in tarif ettikleri vechile, hükümet, yağlı bitmiş bir kandil gibi, yavaş yavaş kendi kendine söner. İçtimaî inkılâbın mefkûre ile birleştiği son devre budur. Cemiyetin tekâmülü bu raddeye geldikten sonra, herkes iktidarı nispetinde çalışır... İhtiyacına göre istihlâk eder... Her türlü kayıttan azade dilediği gibi hür bir ömür sürer...

Bu son safhasında içtimaî inkılâp meselesi bir ve her memlekette aynıdır. Tehalüf eden ona isal eden yollar, mutavassıt devrelerdir. Ve bunların hepsi müşterek temellük ve istihsal esasına mebni sınıfsız, hükümete, hür bir içtimaî teşekküle muntahi olur.

Erenköy 27 Teşrinievvel 921

Şefik Hüsnü

TUFEYLIYET-İ İÇTİMAİYE!

Paris – 1 Teşrinievvel 1921

İstiyoruz ki yazdığımız yeni şeyleri, yeni fikirleri yalnız güzel Türkçe okuyup yazmasını bilen efendiler değil, kendilerinin menfaatlerini müdafaa ettiğimiz amele sınıfı okuyup anlayabilsin. “Amele sınıfı” terkibi içinde murat ettiğimiz insanlar, hayatını eliyle, koluyla, pazusuyla, yahut dimağıyla, ve baş taşı içindeki bütün âlemi anlamaya vasıta olan madde ile kazanan adamlar demektir. Başka bir tabir ile diyebiliriz ki “amele sınıfı”; içinde yaşadığı yer, muhit dâhilinde kendisinin mensup olduğu cemiyet ve bu cemiyetin insanlarını yaşattırmak için alınının teriyle husule getirdiği eser-i sa’y ve amele sahip olan insan demektir. Öyle bir eser-i sa’y ve amel ki başkasının menfaatini cerretmeksizin, başkasının emeğine, ekmeğine zarar vermeksizin ahalinin, hemcinsinin medar-ı intifai, vasıta-i taayyüşü, vasıta-i temdid-i hayatı olacak bir mahsul-ı içtimaî olabilsin. Öyle bir mahsul-ı içtimaî ki kendisine benzeyen ve sefalet arkadaşı olan adamların hayatlarını temin edici bir madde olduktan başka, şimdiki yalancı medeniyet denilen cemiyet-i beşeriyenin bütün efradının, insanların da karınlarını doyurabilsin. İşte bu, kendisinin mahsul-ı şahsî olan ve ancak elinde bulunmayan paranın, sermayenin yokluğundan dolayı kolunu, dimağını satan, pazusunu bir lokma ekmeğin için kiraya veren “amele sınıfı” için yazmak istediğimiz yazılarda sırf Türkçe veyahut herkesçe hemen malum gibi olan kelimelerle, cümlelerle fikrimizi anlatmaya çalışacağız. Ta ki içtimaî, siyasî, iktisadî menfaatlerini müdafaa ettiğimiz “amele sınıfı”, sa’y ve gayret erbabı insanlar anlayabilsinler. Biz zaten bunlar için yazmak isteriz; çünkü bunlar dünyada yalancı, riyakâr medeniyet-i beşeriye denilen cemiyet-i hazıra içinde her şeyden mahrum olan bahtsız, kimsesiz, anasız, babasız olan insan evlatlarıdır. Menfaatlerini müdafaa etmek için bir vasıtaya muhtaçtırlar. Bu ihtiyaç, bir kaza-yı tevellütle dünyaya getiren ana, babanın muhit-i içtimaî şartlarından husule gelmiştir. Bu muhit-i içtimaî şartlarından en birincisi de varlığın karşılığı olan yokluk maddesinin en büyük fenalığıyla, en dehşetli kuvvetiyle omuzlarına çökmesinden hâsıl olmuştur. Bu da, varlıkla yokluk içinde yaşadığımız insanlar cemiyetinin, medeni diye söylenen, büyük büyük kelimeleriyle, manası boş, lakin tumturaklı cümlelerle âleme ilan edilen bu kof fakat vahşi medeniyet cemiyetinin fena binalar üzerine kurulmuş olmasından ileri geliyor. Bir cemiyet ki her şeyinde, her maddesinde, her fiilinde, her şart-ı hayatında, bir müsavatsızlık, bir adaletsizlik hüküm sürüyor. Bir cemiyet ki her şeyi, her fiili bir madde üzerine kurulmuştur. Bir cemiyet ki, toprağında dünyaya getirilen bütün evladının, insanlık hukukunu ayakları altına almış ezdiriyor. Bir cemiyet ki insan hayatını ikiye bölmüş, birisine varlık içinde saadet, diğerine yokluk içinde sefalet veriyor. Bir cemiyet ki bütün hayat vasıtaları, âlât ve edevatı, silahları ancak bir sınıf ahalinin elinde bulunuyor, diğer sınıf buna esir oluyor, bir cemiyet ki temelinde büyük bir fenalıkla iki sınıf ahali icadına yardım ediyor. Birisi varlık içinde puyan, diğeri yokluk içinde sefilân oluyor. İşte bu cemiyet bizce hastadır. İspat etmek istediğimiz şey, burjuva denilen menfaatperest sınıf ile sahib-i sermaye olan insanların hal-i hazırdaki düşünceleridir. “İştirakiyet” mesleği hakkında garaz ile dolu yalan ve hurâfât sarfından çekinmeyen muhaliflere karşı fennî alametler, vesikalar, iktisadî deliller iradına kendimizde mecburiyet gördüğümüzden dolayı müteessif değil, bilakis memnun, mesrur ve mağruruz. Bu mühim ve içtimaî mesele üzerine söyleyeceğimiz sözler muhaliflerin esasî ve büyük hatalarını tashihe yardım edecektir ümidindeyiz.

O halde bu istikbaldeki ve haldeki içtimaî meslek üzerine dimağlarında husule gelen ve biriken yanlış fikirler mahvolacak zannederiz. Bu zannımızda dahi yanılmıyoruz. Çünkü söyleyeceğimiz sözler, yazacağımız fikirler hep fen ve münakaşat-ı fenniye üzerine istinat etmiştir. Biz bir “fen adamı” gibi maddeten müspet yani mevcut ve hiçbir nazariyenin hayaline kurban olmayarak yalnız hakikat-i eşyada mevcut olan şeyi tasdik ile cemiyet-i hazırada bulunan ve gözle görülen hassaları ispat için vasıta olacağız.

Lakin bu mühim meselenin ateşli münakaşası, hararetle bahisleri içine atılmazdan evvel bir mukayese yapmaya mecbur olarak birinci alametleri bu mukayese üzerine oturtacağız.

İddiamıza esas olarak “vücut-ı beşeri, insan vücudunu” her türlü azadaki hastalıklardan masun olduğu halde misal addederek, içinde yaşadığımız hal-i hazır cemiyetine kıyas edeceğiz. Vaktaki insanın vücudunda bir aza her türlü marazdan, hastalıktan masundur, orada hiçbir “adem-i intizam-ı vazifevî” mevcut olmadığı cihetle bir doktora bir tabibe ihtiyaç yoktur. Lakin her ne kadar küçük olursa olsun, bir illet, bir hastalık husule gelince, her türlü “uzvî” ve “vazifevî” intizamsızlığı izale etmek için iyi edici ve çabuk iyi edici bir “ilaç-ı acil” verici bir tabib-i müdavînin mevcudiyeti elzem ve mecburîdir. Bu hekim, hal-i hazırdaki cemiyetin muhtaç olduğu bu hastayı iyi edici insan da “iştirakiyet” mesleğinin adamlarındandır. Hiçbir itirazdan, tenkitten, tenkid-i fennîden korkmayarak diyebiliriz ki insanın vücudu, siyasi, iktisadî vazife nokta-i nazarından cemiyet-i hazıranın bir örneği, bir numunesidir.

Bu içtimaî hastalığın mevcut olduğunu ve hal-i hazırdaki cemiyetin bu içtimaî hastalık mikroplarıyla kemirildiğini, yendiğini, zehirlendiğini ve bu mikropları öldürmek, mahvetmek için katî deva veren bir tabibe ihtiyaç kesbettiğini mütalaa etmek isteyen kariine deriz ki Türk içtimaî muhiti ufkunda doğan “aydınlık” ışığının, etrafa hakikat kıvılcımı saçan ziyasından istifade ederek, bizimle beraber mütalaa ediniz. Elimizden geldiği kadar basit, sade Türkçe kelimeler, tabirler, terkipler ile anlatmaya, yazmaya gayret edeceğiz. Ve yine elimizden geldiği kadar kelimelerin, kendisine mahsus hakkını, mana-yı aslîsini değiştirmeksizin söyleyeceğiz.

O halde varid olan ilk soru nedir? İçinde yaşadığımız cemiyetin hastalığı nedir? Bu hastalığa ne isim vermek lazımdır. Biz buna “ tufeyliyet-i içtimaiye” diyoruz. İşte bu arızî hastalıktır ki cemiyet makinesinin suret-i terkib ve tanziminin harekât-ı muntazamasını bozuyor, tağşiş ediyor.

Farz edelim ki insanın vücuduna bir hastalık arız olsun, mesela o vücut-i beşer *état asystolique* yani hal-i adem-i inkıbazîye vasıl olmuş bir maraz-ı kalbîden muzdarip olsun.

Kasten kalp hastalığını nazar-ı itibara alıyoruz. Çünkü fennî surette ispat etmek isteriz ki duçar olduğu kalp iğtişası vücud-i beşerin diğer azalarının faaliyet ve ahenkli harekâtının heyet-i mecmuası üzerinde tesirini ika edecektir. O halde mürur-ı zaman ile ne husule gelebilir ve gelecektir: Bir azada yahut uzuvda “imtilâu’d-dem” kan çokluğu, diğer uzuvda ise “fakrû’d-dem” kan azlığı! Yani kalbin çarpmasındaki kifayetsizlikten husule gelen “rükûdet-i verîdiye” ki ekseriyaküçük cereyan-ı dem cihazında görülür. Büyük cereyan-ı dem cihazı da bilahere buna müptela olur. İşte bu kan çokluğu “imtilâu’d-dem”den hasta olan bu azadaki intizamsızlığı mahvetmek için hal-i umumîyi, bütün aza-yı umumîyi muvazene haline getirmeye hizmet eden ve ettirici bir fiil-i fasda yani “kan almaya” mecbur olacağız. Evet, hal-i hazırdaki cemiyet-i beşeriye de bu fiil-i fasda yani kan alma amelîyatına muhtaçtır ve bunu talep ediyor.

Mütalaa edeceğimiz “içtimaî hastalık ilmi, ilmü’l-emraz-ı içtimaiye” batıl ve hayalî bir fen ve sırf icad semere-i fikriyesinden ibaret değildir. Hayır, bu ilim mevcuttur. Ve bu ilmi de cemiyet-i hazıra doğuruyor, biz bu “iştirakiyet” cemiyetinin efradı, müdafileri bunu kazara değil, bilakis esbabını arayarak keşfettik. Yani marazın membainı, aslını, mahiyetini arayarak bulduk. O halde niyetimiz, mensup olduğumuz “iştirakiyet” cemiyetinin düşmanlarına ve bu aleyhtarların haksız olan hücumlarına cevap vererek, fenn-i tıpta yaptığımız gibi, bu içtimaî hastalık ilminin tarihini, asl-ı marazı, ârâzını, ihtilatını, tedavisini ve kabiliyet-i şifaiye yani hangi usul-i içtimaî, siyasî ile iyi olabileceğini mütalaa etmektir.

Lakin bu içtimaî hastalığı teşkil eden tufeyliyet-i sermayedârânı mütalaa etmezden evvel, acaba hal-i hazır insanlar cemiyetinin hakikatte bu hastalığa müptela olup olmadığını ve kurtulmasının imkânı bulunup bulunmadığını kendi kendimize sormaya mecbur değil miyiz?

Etrafımıza bakalım. Ne görürüz. Hakikati inkâr etmeyelim. “Ben ne Mesîhî ne Mesîhâ âdemim, zevki hakikatte arar âdemim” tabirine tatbik-i hareket edelim. Yükselim, içinde yaşadığımız bu vahşet-i medeniyetin rûyalı şerait-i hayatiyesinden kendimizi kurtaralım. Üzerimizdeki Avrupa ve yalan elbisesini çıkaralım. Vicdanımızı, dimağımızı hakikat vadisine salıverelim. Vicdanımızı demir mengene altında yaşadığı şu esaret boyunduruğu medeniyeti yalancı sözlerinden kurtaralım. Hakikati söylemekten gözümüzün gördüğü saf hakikat-i eşyayı söylemekten korkmayalım. Felsefe işte budur. Ve ancak bir tanedir. Bu yegâne içtimaî felsefe bize gösteriyor ki yeryüzünde, insanların yaşadığı cemiyet içinde birbirine muhalif ve zıt, biri diğerinin menfaatini cerredici iki sınıf vardır. Bu birbirine zıt iki sınıftan birisi cami-i küll varlık ile mümtaz bir sınıf, tabir-i aherle sınıf-ı müstahib, diğeri her şeyden mahrum yokluk ile mutavassıf sınıf-ı gayr-i müstahibdir. İşte “imtilâü’ d-demi” tesis eden sınıf bu birinci sınıf olup, “fakrû’ d-demi” gösteren sınıf ise her şeyden mahrum, yokluk ile sefalet-i ebediye içinde yuvarlanan ikinci sınıf, yani sınıf-ı gayr-i müstahibdir.

“İmtilâü’ d-dem” hal-i hazırdaki cemiyetin siyasî, içtimaî, iktisadî hayat-ı uzviyesini bozan bir nevi müthiş hastalıktır. Çünkü bir uzvun kanla dolu oluşunu yani teraküm-i demini gösteriyor. Ve bu sebeple cemiyetin makinesinde bir muvazenetsizlik husule getiriyor demektir. O halde bütün beşeriyetin muzdarip ve müptela olduğu bu “imtilâü’ d-dem”dir ki dâü’l-malikiyet yahut mülkiyet denilen sahabet-i sermayedarîyi teşkil eder. Bu tesahub-i sermayedir ki “tufeyliyet-i içtimaiye” denilen ilmü’l-emraz-ı içtimaiyeyi husule getiriyor. Eğer içinde yaşadığımız cemiyet-i hazıra efradının, insanların batıl fakat mevcut ve müktesep hissiyatını ve mantıksız tasavvur edegeldikleri mefkûreyi incitmeye korkmasak, memnuniyetle deriz ki bu tesahub-i sermaye, bu malikiyetin müteneffileri olan sermayedârân hastalık doğuran mikroplar, içtimaî tufeylilerdir.

Eğer sefaletle dolu talih-i nâ-sâzına bî-kayd olan ahali, müptela ve muzdarip olduğu bu dehşetli marazın sebep-i içtimaîsini, aslını aramak istemezse, söyleyeceğimiz hakikat, hakikat-i siyasiye ve içtimaiye safdil veyahut daha doğrusu menfaatle mâl-â-mâl hissiyatı gücendirir ise, sad-hezar teessüf onlara!

Acaba ne vakitten beri bu tufeyliyet-i içtimaiye mevcuttur ve ne vakitten beri cemiyet-i beşeriye bu derde müpteladır?

–Ardı var.–

Doktor Refik Nevzat

TÜSTAV

CRAINQUEBILLE

Yazan: Anatole France Tercüme eden: Leman Sadrettin

Crainquebille tekrar hapishaneye götürüldüğü zaman, hayret, şaşkınlık içinde, zincirlenmiş iskemlesine oturdu. Bizzat kendisi de, hâkimlerin yanıldığıнын farkında değildi. Mahkeme, şekillerin heybeti altında kendi zaaflarını ondan saklamıştı.

Fikirlerini anlayamadığı hâkimlere karşı kendisinin haklı olduğuna inanamıyordu. Ve böyle güzel bir merasim içinde bir terslik olabileceğine akıl erdiremiyordu. Çünkü bütün hayatında bir kerecik olsun ne Élysée Sarayı'na, ne de kiliseye gitmediği için, ceza mahkemesinde verilen bir hükümden daha güzel bir şey görmemişti. Pekâlâ biliyordu ki “Kahrolsun inekler!” dememişti fakat bu kelimeyi telaffuz ettiğinden dolayı on beş gün mahpusiyetine karar vermişlerdi. Bu onun için, ulvî bir sır, mutekitlerin anlamadan kabul ettikleri bir fikir, muzlim ve parlak, korkunç ve sevimli bir ilhamdı.

Bu zavallı ihtiyar, 64 numaralı polisi esrarengiz bir surette tahkir etmiş olduğundan dolayı kendisini mücrim farz ediyordu. Tıpkı din derslerini henüz öğrenmeye başlayan, küçük erkek çocukların Havva'nın günahından kendilerini mesûl addettikleri gibi... Hakkında verilen hüküm ona “Kahrolsun inekler” dediğini bildirmişti. Demek meçhul ve esrarengiz bir surette “Kahrolsun inekler” demişti. Artık fevka't-tabia bir âlem içinde yaşıyordu.

Cürüm hakkında vazih bir fikri olmadığı gibi, mücazat hakkındaki fikri de bundan daha sarih değildi. Mahkûmiyeti ona muazzam, çok yüksek, hayret-bahş, anlaşılmayan, münakaşa edilemeyen, ne iftihar edilecek, ne de müteessir olunacak bir şey olarak görünmüştü. Bu saatte reis Boris'in, alnında bir hâle, yanlarında beyaz kanatlarla, yarı açılmış tavandan indiğini görseydi, şeref-i adlînin bu yeni tezahürüne hiç hayret etmeyecek ve “İşte bizim iş devam ediyor!” diyecekti.

Ertesi günü avukatı onu görmeye geldi.

– Ey bakalım, dostum, dedi, pek fena bir halde değilsin, cesaret! Bir hafta çabuk geçer. Şikâyet etmeye o kadar hakkımız yok...

– Doğrusu bu efendiler gayet nazik, gayet terbiyeli idiler, hiç fena söz ağızlarından çıkmadı... Gözlerimle görmemiş olsa idim hiç inanmazdım. Muhafız beyaz eldivenler giymişti. Görmediniz mi?

– Herhalde, itiraf ettiğimize iyi ettik.

– İhtimal.

– Crainquebille, size verecek iyi bir havadisim var. Bulduğunuz hali kendisine anlattığım merhametli bir zat, mahkûm olduğunuz meblağı tediye edebilmeniz için size 50 frank verdi.

– Pekâlâ, bu elli frankı bana ne zaman vereceksiniz?

– Merak etmeyiniz, mahkemeye verilecek.

– Hepsi bir, o zata yine teşekkür ederim.

Ve düşünceli bir halde, Crainquebille:

- Başıma gelen şeyler pek tabii değil diye mırıldandı.
- Mübalağa etmeyiniz, Crainquebille, sizin davanız az görülmüş bir şey değildir.
- Biliyor musunuz, acaba arabamı nereye soktular?

Crainquebille tevkifhaneden çıktıktan sonra, Montmartre Sokağı'nda, lahanalar, havuçlar, pırasalar... diye bağırarak, arabasını çekiyordu. Başına gelen bu vakadan dolayı ne bir gurur, ne de bir mahcubiyet hissediyordu. Bu vakanın hatırası onun için pek acıklı bir şey değildi. Bu onun zihninde, tiyatro, seyahat yahut bir rüya gibi kalmıştı. Bilhassa çamur içinde, kaldırımların üzerinde yürümek ve başının üzerindeki sular içinde ve nehir gibi kirli semayı, memleketin bu iyi semasını görmek onu memnun ediyordu. Sokakların her köşesinde, bir bardak şarap içmek için duruyor. Sonra, hür ve sevinçli, nasırlı avucunu yumuşatmak için ellerine tükürdükten sonra, arabasının kollarını tutuyor ve lahanalar, pırasalar, havuçlar, diye bağırarak çekiyordu. Önünde, kendisi gibi, erkenci ve fakir, kaldırımların üzerinde yiyeceklerini arayan serçeler küme ile uçuşuyorlardı. İhtiyar bir ev kadını ona yaklaştı ve elleriyle kerevizleri yoklayarak sordu:

– Ne oldunuz, baba Crainquebille, üç haftadan beri sizi görmedik. Hasta mı idiniz? Biraz renginiz sararmış.

– Söyleyeyim, Mailloche valide, istirahatte idim.

Crainquebille'nin hayatında hiçbir değişiklik olmamıştı, yalnız 'ye daha çok gidiyordu. Çünkü ona öyle geliyordu ki bayramdır ve merhametli adamlar ile tanışmıştır. Tavan arasındaki odasına oldukça neşeli olarak girdi, ot yatağına uzandı ve köşe başındaki kestaneciden idareten aldığı çuvalları, yorgan yerine üzerine örttü ve düşündü. Doğrusu, hapishaneye hiç diyecek yok... Orada her aradığını bulursun... Bununla beraber kendi evinin rahatı yine başkadır...

Fakat bu memnuniyeti pek az devam edebildi. Yavaş yavaş anladı ki müşterileri kendisine yüz çeviriyorlardı.

- Güzel kerevizlerim var Madam Cointreau!
- Hiçbir şeye ihtiyacım yok.
- Nasıl! Hiçbir şeye ihtiyacınız yok mu? Hava ile mi yaşayacaksınız?

Cointreau valide, cevap bile vermeden sahibi olduğu büyük fırına azametle girdi. Eskiden parlak yeşil arabasının etrafına toplanan dükkâncılar, kapıcılar, şimdi ona başlarını çeviriyorlardı. Adli sergüzeştinin başladığı yerde, kunduracı dükkânının önüne geldiği zaman:

– Madam Bayard, Madam Bayard, geçen seferden kalma bana on dört onluk borcunuz var, dedi. Fakat kasasının başında oturan Madam Bayard başını bile çevirmedi...

Bütün Montmartre Sokağı, Crainquebille babanın hapisten çıktığını biliyordu ve artık onu tanımıyordu. Mahkûmiyeti havadisi varoşlara ve Richer Sokağı'nın gürültülü köşesine kadar yayılmıştı. Öğleye doğru, orada, iyi ve sadık müşterisi madam Laure'u küçük Martin'in arabasına eğilmiş olarak gördü, büyük bir lahanayı muayene ediyordu. Saçları güneşte altın teller gibi parlıyordu. Daha adam bile sayılmayan, küçük Martin, bir pis çocuk, eli kalbinin

üstünde, kendi sebzesinden daha iyi sebze bulunmadığını söylüyordu. Bu manzarayı görünce Crainquebille'nin kalbi parçalandı. Arabasını küçük Martin'in arabasının üzerine doğru sürerek, meyvus ve şikâyet-âmiz bir sesle Madam Laure'a:

– Bana bu kadar sadakatsizlik etmek iyi bir şey değildir, dedi.

Madam Laure pekâlâ biliyordu ki kendisi bir düşes değildi, fakat herhangi bir tabakada, insan namuslu olabilir, değil mi? Herkesin kendisine mahsus bir izzet-i nefsi vardır. Hapisten çıkmış birisiyle görüşmek elbette arzu edilmez. Bu sebepten dolayı Crainquebille'ye istemeyerek cevap verdi.

İhtiyar seyyar satıcı bu hakareti hissederek:

– Haydi, hilekâr sende! diye bağırdı.

Madem Laure yeşil lahanaları elinden düşürerek:

– Haydi oradan, ihtiyar hayvan, hem hapishaneden çıkıyor, hem de herkesi tahkir ediyor, diye bağırdı.

Crainquebille eğer soğukkanlı bir adam olmuş olsa idi, yaptığı bu hareketten dolayı Madam Laure'a serzeniş etmezdi. Pekâlâ biliyordu ki hayatta her istenilen şey yapılamaz, istenilen sanat intihap edilemez ve her yerde iyi insanlar vardır.

Evvelleri, gayet müdebbirâne bir surette, müşterilerinin, evlerinde yaptıkları şeyleri bilmemezlikten gelir ve hiç kimseyi tahkir etmezdi. Fakat şimdi kendisine malik değildi. Bunun için Madam Laure'a üç defa, hilekâr, kokmuş hayvan, murdar diye bağırdı. Bir takım mütecessis insanlar, ilk söyledikleri kadar heybetli küfürler savurmakta devam eden Madam Laure ile Crainquebille'nin etrafına toplandı. Daha tespih çeker gibi sayacaklardı. Fakat birdenbire meydana çıkıveren bir polis, sükûtu ve hareketsizliği ile onları da kendisi gibi sessiz ve hareketsiz yaptı, ayrıldılar.

Fakat bu vakadan sonra, Crainquebille, Montmartre Sokağı ile Richer Sokağı ahalisinin tamamıyla gözünden düştü.

* * *

Ve ihtiyar adam şöylece mırıldanarak gidiyordu:

– Hiç şüphe götürmez ki bu bir domuzdur: hatta bu kadından daha domuz kimse yoktur. Fakat kalben bundan müteessir olmuyordu. Onu bu halinden dolayı muhakkar görmüyordu. Belki muktesit ve intizam-perver olduğu için takdir ediyordu. Evvelce ikisi de sık sık konuşurlardı. Kadın ona köyde ikamet eden ailesinden bahsedirdi. İkisi de küçük bir bahçe sahibi olmayı ve tavuk yetiştirmeyi düşünürlerdi. Bu onun en iyi müşterilerinden biri idi.

Sonra onun, henüz adam bile sayılmayan Martin'den, bu pis çocuktan lahana satın aldığını görünce, midesine bir darbe yemiş gibi oldu. Daha sonra, kendisine muhakkarane muamele edildiğini gören çocuk ona azamet satmaya kalkışmıştı. Ah!... En fenası, yalnız bu kadının değil, herkesin kendisine bir ahlaksız adammış gibi muamele etmesi idi. Artık hiç kimse onu tanımak istemiyordu. Hatta Madam Laure gibi, ekmekçi Madam Cointreau, Madam Bayard, onu tahkir ediyorlar, ondan nefret ediyorlardı. Ne olacak bütün ahali birden ona darılmıştı. On beş gün hapiste kaldığı için, artık pırasa satmaya hakkı yoktu. Fakat bu doğru bir

şey mi? Namuslu bir adamı, polisler tarafından tevkif edildi diye açlıktan öldürmek akl-ı selime sıgar mı? Sebze satamadığı takdirde açlıktan geberecekti. Bu vakalardan sonra çok titiz olmuştu.

Madam Laure ile atıştıktan sonra, artık herkesle kavga etmeye başladı. Bir hiç için müşterilerine söyleniyordu. Hem de nasıl? Ağzından çıkanı kulağı işitmeden... Eğer sebzeleri biraz fazla karıştırırlarsa hemen, züğürt, kokoz diyordu. Halde sebze aldığı dükkânda arkadaşlarını ters ters paylıyordu. Arkadaşı kestaneci de artık onu tanımıyor ve bu menhus baba Crainquebille de artık tamamıyla bir kirpi oldu, diyordu. Artık inkâr edilemez idi, yolsuz, merdümgiriz, ağzı pis, geveze bir adam olmuştu. Cemiyeti pek kusurlu buluyor, fakat bu teşkilatın fenalıklarını ve yapılması lazım gelen ıslahatı hakkındaki fikirlerini, bir ulum-ı ahlakiye ve siyasiye muallimi kadar sühuletle ifade edemiyordu.

Bedbahtlık onu pek haksız yapıyordu, fenalığını istemediği adamlardan ve bazen kendisinden daha çok zayıf olanlardan öcünü alıyordu.

Geçenlerde kendisine, hapishanede rahat edilip edilmediğini soran meyhanecinin küçük oğlu Alphonse'a bir tokat atmıştı, tokadı attıktan sonra:

– Mundar çocuk! Asıl zehir satarak zenginleyen baban hapishaneye layıktır, dedi. Bu sözler ve hareketler kendisine şeref vermiyordu. Çünkü kestaneci ona pek doğru bir surette anlattı ki, bir çocuk dövülemez ve ona, bizzat kendi intihap etmediği babasından dolayı serzenişte bulunmamalıdır.

Artık kendini tamamıyla içkiye vermişti. Kazancı azaldıkça rakıyı çoğaltıyordu. Eskiden muktesit ve kanaatkâr olan bu adam, şimdiki tebeddülünden dolayı hayretler içinde kalıyordu.

– Ben eskiden böyle değildim, diyordu. Acaba insan ihtiyarladıkça daha düşüncesiz mi oluyor? Bazen de kendi yolsuzluğuna ve tembelliğine fena halde kızıyor,

– Haydi Crainquebille, sen artık ayyaşlıktan başka bir şeye yaramazsın!

Bazen de kendi kendini aldatıyor ve muhtaç olduğu için içtiğine kanaat hâsıl ediyordu.

– Serinlemek ve kuvvet kesp etmek için arasına içmeliyim, diyordu. Sanki içimde bir şey yanıyor. Bunu da içmekten başka bir şey teskin edemez.

Arasıra sabahları pazara gidemiyor ve kendisine veresiye olarak verdikleri kalmış sebzeleri alıyordu. Bir gün bacaklarını kuvvetsiz ve kalbini sıkıntılı hissettiği için, arabasını arabalıkta bıraktı. Ve bütün gününü, işkembeci Madam Rose' un dükkânı önünde ve halin bütün satıcılarının etrafında dolaşmakla geçirdi. Akşamüzeri, bir sepetin üzerine oturmuş, düşündü. Ve bu sukutunu idrak etti. İlk zamanki kuvvetini ve çalışmalarını, uzun yorgunluklarını ve fazla kazançlarını, çalışmakla geçen, yekdiğerine benzeyen o sayısız, dolu günlerini, gecelerini, halin camekânları önünde pazarın açılmasını beklemelerini, kucak ile alınarak, sanatkârâne bir surette arabaya dizilen sebzeleri, arabasının kollarını sağlam bir surette tutmasını, sabah havasını bir horoz sesi gibi yırtan sağlam sayhasını, sokaktaki dolaşmalarını bir beygir gibi geçirdiği masum ve sert hayatını, belki yarım asırdan beri, seyyar sergisi üzerinde, yorgunluk ve endişe ile yanan şehir ahalisine, sebze bahçelerinin taze mahsulâtını taşıdığını düşündü ve başını sallayarak içini çekti.

– Hayır! Artık eskisi gibi cesaretim yok, bittim! Suya gide gele bir testi nihayet kırılır...
Sonra adliye ile geçen meseleden sonra tabiatımı da değiştirdim, artık ben o adam değilim, ne yaparsın? Cesareti kırılmıştı. Bu mevkide bir adam, sukut etmiş bir adamdır. Ve bir daha doğrulamaz. Geçen bütün insanlar hep onun üzerine yıkılırlar.

* * *

Artık tamamıyla sefaletin içine gömülmüştü. Eskiden Montmartre varoşundan torba dolusu beş kuruşluklarla avdet eden, ihtiyar seyyar satıcının şimdi bir meteliği bile yoktu. Kış gelmişti. Tavan arasındaki odasından kovulduğu için, bir arabalıkta, el arabalarının altında yattı. Yirmi dört saatten beri yağmur yağdığı için lağımalar taşı ve arabalığa su bastı. Mülevves suların üzerinde, arabasının içine çömelmiş, kediler, fareler ve örümceklerin ortasında, karanlıklar içinde düşünüyordu. Sabahtan beri bir şey yemediği ve yorgan yerine kullandığı, kestaneceğinin çuvalları da artık bulunmadığı için, hükümetin kendisine örtü ve yatak verdiği haftayı hatırladı. Soğuktan ve açlıktan muzdarip olmayan mahpuslara gıpta etti. Sonra aklına bir fikir geldi:

– Mademki şimdi onun hilesini öğrendim, ne için bundan istifade etmeyeyim, dedi.

Kalktı ve sokağa çıktı. Saat on birden fazla değildi. Ortalık soğuk ve karanlıktı. İnce ince yağın yağmur iliklerine kadar geçiyordu. Gayet seyrek geçen yolcular duvar kenarlarından gidiyorlardı.

Crainquebille Saint- Eustache Kilisesi'ni geçtikten sonra, Montmartre Sokağı'na saptı. Orası gayet tenha idi. Bir polis, kilisenin önündeki kaldırımın üzerinde, bir havagazı lambasının dibinde dikili duruyordu. Şulenin etrafında la'lin ve ince bir yağmurun sepelediği görülüyordu. Bunlar polisin kukuletasının üzerine düşüyordu. Polis oldukça üşümüş görünüyordu. Fakat ziyayı zulmete tercih ettiğinden mi, yoksa yürümekten yorgun durmuş olduğundan mı? Ziyanın altında öylece duruyor... Belki bunu kendisine bir arkadaş, bir dost yapmıştı, bu titrek alev, şu ıssız gecede onun meşgul olacağı yegâne şey idi.

Onun bu hareketsizliği tamamıyla insanî bir harekete benzemiyordu. Bir gölü andıran ıslak kaldırımın üzerinde çizmelerinin gölgesi, onu yarı belinden aşağısı suda imiş gibi gösteriyor ve bu hal ona, tıpkı, vücudunun yarısı sudan çıkmış bir dev manzarası veriyordu. Fakat daha yakından, kukuletalı ve silahlı olan poliste hem bir rahip hem de bir asker tavrı vardı. Kukuletanın gölgesi altında daha irileşen çehresinin geniş hatları, sakın ve meyus idi. Kır, kısa ve pos bıyıkları vardı. Kırkında bir adamdı.

Crainquebille ona yavaşça yaklaştı. Ve mütereddit zayıf bir sesle:

– Kahrolsun inekler! dedi.

Sonra bu kıymetli cümlelerin neticesini bekledi. Fakat hiçbir şey çıkmadı. Polis kısa paltosunun altından kollarını çaprazlamış, sessiz ve hareketsiz duruyordu. Karanlıkta parlayan, iri iri açılmış gözleri, hüzün, dikkat ve nefretle Crainquebille'ye bakıyordu. Crainquebille şaşkın fakat, yine arzusunun bir parçasını muhafaza ederek:

– Size kahrolsun inekler diyorum, diye mırıldandı, uzun bir sükût geçti. Bu esnada yağmur ince ve kırmızımsı yağıyor ve etrafta dondurucu bir zulmet hüküm sürüyordu. Nihayet polis:

– Böyle laf söylenir mi? Böyle bir söz söylemek size yakışır mı, sizin yaşınızda bir insan daha çok malumat sahibi olmalıdır. Yolunuza devam ediniz, dedi. Crainquebille sordu:

– Fakat ne için beni tevkif etmiyorsunuz? Polis ıslak kukuletasının altından başını sallayarak:

– Böyle münasebetsiz Şeyler söyleyen her serseriye yakalayacak olursak işimiz var. Hem neye yarar?

Bu rahimane adem-i tenezzül altında ezilen Crainquebille, ayakları suların içinde, uzun müddet sessiz ve eblehne durdu ve polisten ayrılmadan evvel işi anlatmaya çalıştı.

– Ben size kahrolsun inekler demedim, ne size ve ne de hiç kimseye ait değildi. Bu sözü aklıma gelen bir fikir için sarf ettim, dedi. Polis ciddi bir tatlılıkla:

– İster bir fikir için ister başka bir Şey için olsun, dedi, yakışık almaz... Çünkü bir adam vazifesini yapmak için, birçok ızdıraplara katlanır ise böyle münasebetsiz sözler ile tahkir edilmemelidir. Tekrar ediyorum, yolunuza devam ediniz.

Crainquebille başı eğilmiş, kolları sallanarak, yağmurun altında zulmetlerin içine gömüldü.

İNSANİYETE DOĞRU

En aziz, en mukaddes mabed; muhabbet içinde birleşmiş insanların dünyasıdır.

Tolstoy

Yazın, bazı berrak gecelerde gök nur içindedir. Çünkü, yıldızlar hep parıldarlar ve karanlığı kovarlar.

Oh, işte “insanîyet” de öyle nurlu, hudutsuz bir göktür ki orada her kalp bir yıldız gibi nur verir ve karanlığı dağıtır.

* * *

Bütün insanları sevdiğimiz, dünyanın bütün topraklarını vatan bildiğimiz an; kalbimizle diyoruz ki “kardeşlik, doğruluk, hürriyet” bizim onlara varmak için her türlü sıkıntılara gülerək katlandığımız hakiki gayelerdir.

“İnsanîyet” bu üç ulvî gayenin içten içe, o kadar ateşli yaşadığı yüksek dünyadır.

* * *

Bir akşamüstü, geç vakit dik bir kayanın üstünde oturuyordum. Batması pek yakın güneş ufukta bulutlarla örtüldü. Ufuk ve gök kızıldı.

Ben bu kızılığın eski dünyanın “millîyet” timsaline benzettim. Öyle kızılık ki uçları karanlıklarda yok oluyor. Rüzgâr esiyordu. Saçlarım dağıldı. Ve akşam kuşları gökte uçuyorlar.

Onlara bağırdım: “Bakın şu kızılığa, masum kuşlar, ben bu karanlıklarla çevrelenmiş kızılıktan çok, çok nefret ediyorum. Hep beraber, yan yana uçun. Rüzgâr sizleri oraya sürükleyemesin!..” Sanıyordum ki kızılık, kanatlarında kan lekeleri olacak! Evet, onlara böyle dedim. Ve biliniz ki nihayet, onlar, “kuş” turlar.

Fakat insanlar, ey sevgili insanlar, genç kardeşlerim, sizlere de bağıryorum:

“Karanlıklarla çevrelenmiş kızılıktan nefret ediniz, korkunuz!

Ve bakınız: “Bütün insanlar kardeşdir.” İşte böyle söyleyen insanların koştukları yenedünyanın ufkunda yalnız nur aydınlık veriyor!”

* * *

Sevgili gençler, hiç diğerlerinin ızdırabı için ağlamadınız mı, hiç diğerleri için yaşamadınız mı? Ve gözleriniz göğe ve toprağa dönmedi mi?

Niçin daha tereddüt?!..

Karanlık gecelerde gökte binlerce yıldızlar görünür! Ve bu dünya da nihayet bir yıldız. O kadar ufak, o kadar ufak bir yıldız ki! O halde bu dünyada; “hudut” bu dünyada, “millîyet”, “vatan”, “harp”, “düşman” ne demek?

Genç kardeşler; dünyanın bütün tecellileri vahimenin esiri değildir. Ve bilelim ki vahimeler dünyası yıkılıp gidiyor.

Ufkunda, doğacak güneşin ilk ışıklarını gördüğümüz hakiki dünyaya, büyük ruhların uçtuğu, sıcak kalplerin hep beraber aynı iyilik emeli ile çarptığı ve hakiki hayatın yaşandığı hakiki dünyaya yani dünya sosyalizminin kurduğu insanıyet âlemine koşunuz!..

Küçük Çamlıca:

20 Eylül 921

Şevket Aziz

TÜSTAV

KADINLIK ÂLEMİNDE

Her yerde kadınların mağduriyetine sebep olan cemiyet-i hazıra ve kavanin-i mevcudenin menfur icraatından birini de; Darülfünun'un Tıp Fakültesi dersanelerini genç kadınlığımızın münevver kitlelerine açmamakta gösteriyor...

Son günlerde; memleketin hayatına ve milletin ekseriyetine ait olan bir mesele, Darülfünun müderrislerinden mürekkebe bir ekalliyet tarafından müzakere edilmiş...

Ne hakla?..

Müzakere edilmiş ve içlerinden birçokları, tababet âleminin kapılarını genç hemşirelerimize, müstakbel cemiyetin mukaddes validelerine açmaya razı olmuş... Pek âlâ...

Fakat... Birkaç müderris-i muhteremin (!) itirazlar ve fikirleri kabul edilmediği takdirde istifa eyleyeceklerini bildirmeleri; verilen bir kararın geri alınmasını mucip olmuş...

Anlayamıyorum; nasıl oluyor da; üç, dört şahsın istifa tehdidi, bu kadar mühim bir kararın cerhini istilzam ediyor, ekseriyetin arzusunu nazar-ı dikkate aldirtmıyor?..

Doğrusu şahsî tahakkümün bu derecesine, diyecek yok!

Bugün, şahıs, fert ölebilir. Fakat, onun terk edeceği mevki hiçbir zaman sahipsiz kalmaz. Zira, o mevkiler, o kürsüler şahıs için, fert için değil, belki bir meslek, bir ilim içindir.

Bu sebepten, bir, iki şahsın hatırı için; hemşirelerimizin Tıp Fakültesi'ne kabulü meselesinde yapılacak herhangi bir irtica pek büyük bir kabahat, pek gayr-i insanî bir hareket olur...

İtirazlar, eğer, kadınlarla erkeklerin bir arada çalışmaları üzerine ise; İsviçre veya Almanya'da tahsilde bulunan hemşirelerimize ne diyelim?

Yok, eğer, kadınların, daha henüz, kâfi derecede tekâmül etmedikleri, düşünülüyor ise; maa'l-iftihar diyebilirim ki; Tıp Fakültesi'nde çalışmak isteyen hemşirelerim, herhalde, bu sene Darülfünun şubatına kabul edilen erkeklerden daha malumatlı, daha muvafık birer uzuvdurlar.

Bunun için, biz öyle temenni ediyoruz ki; alakadar makamlar bu ciheti nazar-ı dikkate alır ve müderrislik mevkiinde talim ve tedristen başka bir vazifesi olmayan bir kitlenin, Türk kadınının ilmî ve içtimaî terakkiyatında pek büyük bir rol ifa edecek olan bu gibi mesaili keyfi bir surette halletmesine mani olur...

Gurur, azamet ve menfaat-perestînin tevlid ettiği cahilâne bir taassupla ilim ve fen mensubîni tarafından bile reddedilen bu küçük mesele, memleketimizde "kadın" mevcudiyetinin derece-i ihmali pek vazih bir surette gösteriyor.

Kadınlarımız, kızlarımız; kocaları, dostlarıyla birlikte gezmek ve eğlenmek gibi, en ufak ve en tabîî ihtiyaçlarından bile uzaklaştırıldıkları kâfi değilmiş gibi; bir de, cehalet uçurumlarında zillet ve sefalet mahkûm edilmeye çalışılıyor, benliklerinden uzaklaşmaları isteniyor, bir aletten farksız olmaları bekleniyor...

İnsaf!.. Kaçınıcı asırdayız?..

Her sözde, her fikirde istinat edilen “insaniyet” mefhumu nerede?

Tamamıyla görüyorum; “insaniyet” de, namus, vicdan gibi, katillerin, haydutların mevcudiyetlerini, vahşetlerini gizleyen asrî maskelerden biri oluyor... Ve inanıyorum ki; Bizans’ın bir havaî fuhuş ve cinayetle, zevk ve sefahatle mâl-â-mâl olan bu mütefessih muhitinde her fikir ca’lî, her hareket adi ve ihtirasla dolu bir taklitten başka bir şey değil...

İnsaniyet; fabrikalarda, ticarethanelerde, mekteplerde... idare memureliklerinden sokak süprüntücülerine varıncaya kadar her türlü hizmetlerde çalışan, muharrire ve tabip bile yetiştiren muazzam bir kitlenin en ufak bir arzusunun, en lüzumlu bir hakkının reddini mi tecviz ediyor? Meşrutiyet idaresi bunu mu emir eyliyor? Yoksa; pek unutulmayan bir devirde, zabitanın kadınlarımıza reva gördüğü resmî hakaretlerin tekrarına mı intizar olunuyor?

Artık, bu kadar gaflet yeter! Biraz da kadınlarımızı bu takat-şiken şeraitten kurtarmaya çalışalım, onlara, ızdırap ve kederlerimizin doğurduğu şefkat ve merhamet hisleriyle memlu bir ruhla yol gösterelim!...

Zira, istikbal yalnız bizim değil, belki, cemiyetin bütün efradınındır. Bunun için de, kadınlığı, şimdiden, ilmî, siyasî ve içtimaî, bilumum hareketlere hazırlamak ve bu suretle de bizden beklenen vazifeleri tamamlamak mecburiyetindeyiz.

Aksi takdirde; bizlere pek yazık!..

Kadınlığımız; riya, tahakküm ve taassup emelleriyle kararın zihniyetlere haklarını tanıttırmak için, belki biraz fedakârlık etmek, bir müddet mücadele ve mücahede sahalalarında yaşamak mecburiyetindedirler. Bu ulvî gaye uğrunda mekâtib-i ibtidaiye talebelerinden ihtiyar validelerimize kadar bilumum kadınların ellerinde mevcut vasıtalarla - gaye vesaiti meşru kılar- çalışmaları elzemdir. Bu yolda bütün dünya kadınları ile sosyalist erkekler de, onlarla, beraberdir.

Fakat, mesut bir muvaffakiyet gününe vasıl olabilmek; ancak mütemadi ve asabi bir sa’ya mütevakkıftır. Zira, hürriyetin verilmeyip alınması lazım geldiği gibi, hak da tanınmaz, tanıttırılır...

Kadıköy 13 Teşrinievvel 1921

[Aynı.]

MEMLEKET VE CİHAN HAREKETLERİ

Hayat pahalılığı, işsizlik, mesken ve ahlak buhranları:

Cihan Harbi neticesi, bütün memleketlerde had bir şekil alan iktisadî ve malî buhran, en muhrup tesiratını, her türlü teşkilattan mahrum olan zavallı memleketimizde göstermiştir. Şehrimizin büyük bir ekseriyetini teşkil eden kol ve dimağ işçilerinin, küçük memurların; senelerden beri içinde kıvrandıkları maişet, işsizlik, mesken... buhranları, son kambiyo rezaleti üzerine büsbütün tahammül edilmeyecek bir şekil almıştır... Bu yüzden zavallı ahalinin çektiği ızdıraplar, katlandıkları mahrumiyetler hakkında bir fikir vermek üzere işittiğim iki vakayı arz etmek istiyorum:

... Mektebi muallimlerinden bir zat, mektebin yanındaki bir çeşmeye kadar yalın ayak geliyor, orada ayaklarını yıkadıktan sonra fotinlerini giymiş.

Bir sınıfta, talebeden birinin birkaç gün arka arkaya, yemek teneffüsüne beş dakika kala izin alarak dışarı çıkması muallimin nazar-ı dikkatini celp etmiş ve nihayet bir gün talebesini takip etmiş... Şunu görmüş: Çocuk sınıftan çıkar çıkmaz etrafına göz gezdirmiş ve doğruca yemekhaneye girerek ilk eline geçen sefer taşı içinden bir dilim ekmek yakaladıktan sonra abdesthaneye girmiş ve büyük bir hırsıyla ekmeği yemeye başlamış. Çocuğu isticvap eden muallim, üç günden beri evinde yemek yemediğini öğrenmiş...

İnsan bir taraftan bütün bu sefalet ve mahrumiyetleri, diğer cihetten, bir serseri sarrafın birkaç gün içinde 400.000 lira kazandığını düşününce bütün isyan damarları geriliyor ve buna müsaade eden riyakâr, vahşi medeniyete ve onun müdafilerine karşı yumruklarını sıkıyor.

Garip şey; bir zenginın kasasını soyan bir hırsız senelerce hapse mahkûm ediliyor, herhangi bir sebepten dolayı kıtasını terk eden bir asker kurşuna diziliyor da bütün halkın hayatıyla oynayan medeni şakiler serbest geziyorlar, hâlbuki hakiki adaletin hâkim olacağı "içtimaî demokrasi"de böyle serserilerin yegâne cezası darağacıdır. Büyük muhtekirlerin, büyük hırsızların... müstahak oldukları cezaya çarptırıldıkları hangi memlekette görülmüştür? Milyonlarca insanların kanlarını emerek karınlarını ve ceplerini şişiren harp zenginlerinin, her memlekette, evet her memlekette, gayet müdebedeb ve muhteşem bir hayat sürdürdüklerini görmüyor muyuz... Vesika ekmeği dedikleri taşlarla zavallı ahaliyi öldüren, yüz binlerce çocukların, dulların bir lokma süt, bir dilim ekmek diye bağırarak zamanlar, Miloviç'lere banknotlardan yorgan yapan beylerimiz, paşalarımızdan hangisinin darağacı iskemlesi üzerinde titrediğini gördük?

Evet, hükümetlerin; sabır ve tahammülü tükenen ahalinin, efkâr-ı umumiyenin tazyiki altında muhtekirlere karşı bir takım tedabire müracaata mecbur kaldıkları zamanlar olur. Fakat bu zamanlarda da, daima ikinci ve üçüncü derecedeki muhtekirler, küçük satıcılar pençe-i adalete!! teslim edilmişlerdir.

* * *

Son kambiyo rezaleti münasebetiyle, gazetelerde birçok makaleler yazıldı, birçok kimseler tarafından muhtelif çareler, tedbirler teklif edildi. Fakat maatteessüf hiç kimse asıl içtimaî marazı teşhis edemedi ve bu buhranın asıl hakiki sebebinin göstermedi. Vakıa, burjuva

iktisadiyatçılarından bazıları “İktisadiyat sahasında spekülasyonun kolay kolay men edilemeyeceğini, kambiyo meselesinin şu buhran-ı umumî ârâzı içinde bir sebep değil bir netice bulunduğunu ve buhran-ı umumîyi esbab ve avamil-i asliyesi nokta-i nazarından tetkik ederek ona göre tedbirlere müracaat edilmesi icap ettiğini” söylediler, fakat maatteessüf, vaziyetin hakiki ve aslî sebebini meydana çıkaramadılar; yalnız bizim memlekete münhasır olmayan, belki galip, mağlup,

bî-taraf bütün memleketleri derece derece müteessir eden iktisadî ve malî buhranın; mevcut sermayedar teşkilatı bâkî kaldıkça bir takım yarım tedbirlerle önüne geçilemeyeceğini söylemek cesaretinde bulunamadılar. Öyle ise bunu biz söyleyelim ve gösterelim:

Demıştik ki, işsizlik, maişet, mesken buhranları bütün memleketlerde müstevli bir haldedir... Çok yazık ki, muntazam istatistiklerin adem-i mevcudiyeti yüzünden, İstanbul’da mevcut işsizlerin, açlıktan, sefaletten, hastalıktan terk-i hayat edenlerin adedini bilmiyoruz... Fakat bildiğimiz, hem çok iyi bildiğimiz şeyler var: Hayat pahalılığı tahammül-fersa bir dereceyi bulmuştur; memurlar ancak üç ayda bir maaş alıyorlar; altmış bini mütecaviz harikzede ve muhacir yangın harabelerinde, cami ve medrese köşelerinde, açlıkla, hastalıkla pençeleşiyor, verem gibi gıdasızlıktan mütevellit hastalıklar bu sefaletzedeler arasında müthiş tahribat yapıyor. Evvelleri on beş, yirmi bin amele istihdam eden fabrikalarda bugün ancak bin amele çalışıyor, bütün şehirdeki işsizlerin adedi belki altmış bini mütecavizdir, kış, kara kış geliyor, ekmek yükseliyor... Kömür yok, odun yok, giyecek çamaşır, fanila, esvap yok... Yok, hiçbir şey yok... Yalnız bir şey var! Na-mütenahi yokluk içinde na-mütenahi bir sefalet...

İşte bizdeki sefaletin tablosu...

Evet, biliyorum, diyecekler ki, mağluplar ezilmeye mahkûmdurlar. Burjuva kanunu, burjuva adaleti bunu istiyor, fakat galiplere ne diyelim:

Excelsior gazetesinin son nüshalarından birinde tesadüfen gördüğüm bir resim; New York şehrinde harpten avdetten sonra iş bulamayanlara merhameten birer sandviç dağıtıldığı esnada, diğer işsizlerin de bundan istifade etmek istemeleri üzerine hâsıl olan arbedeyi ve bunun neticesi birçok kimselerin mecruhen yere serilmiş olduklarını tasvir ediyordu. Ne garip ve feci bir tezat... Bütün dünyanın en mamur, en medeni memleketi olduğu söylenen bu milyarlarlar diyarında da bir lokma ekmek için insanlar birbirlerini çiğniyorlar.

Son Amerika istatistikleri, Müttehide-i Amerika’da 5.635.000 işsiz mevcut olduğunu bildiriyorlar ve bu rakamların hakikatin dününde olduğunu söylüyorlar.

Daily Chronicle gazetesi, İngiltere’deki işsizlerin adedini en aşağı 1.500.000 hesap ediyor. Buna, yarım yevmiye ile çalışan 600.000 ameleyi de ilave etmelidir. Demek, Britanya adalarında, aile reisinin mecburi işsizliğinden dolayı 6 milyon insan sefalet içinde puyandırlar. Vaziyeti daha ziyade vahimleştiren mesele, hükümetin işsizlere şimdiye kadar yaptığı yardımı kesmesidir. Bunun neticesi 22 haftadan beri muavenet gören 300.000 işçi feci bir sefalete duçar olacaklardır... Mesai Fırkası – *Labour Party* bu muavenetin büyük mikyasta bütün işsizlere teşmilini hükümetten talep etmektedir... Fakat hükümet buna muvafakat etse bile, ihtimal kısa bir müddet için bu buhran azalacak, fakat asıl fenalık ortadan kalkmış olmayacaktır. Zaten bu uğurda hükümetlerin milyarlar sarf etmesi icap edecektir ki, ne kadar kuvvetli ve zengin olursa olsun, hiçbir hükümetin bütçesi buna mütehammil değildir.

Biz, fırsat düştükçe bütün bu hayatî meseleleri uzun uzadıya mevzubahis edeceğiz. Yalnız bugün hülasaten şunu söylemek istiyoruz ki: sermayedar teşkilatı bâkî kaldıkça bu buhranlar, hükümetlerin müracaat ettikleri yarım tedbirlerle zail olmayacak, belki gittikçe ziyadeleşecektir. Çünkü bunlar sermayedarlık nizam-ı içtimaîsi!!nin dâhilî tezatları neticesi zarurî bir surette hasıl olmaktadır ve ancak onunla beraber zail olacaklardır.

İçtimaî hayat tecezzi kabul etmez bir küldür. İçtimaî mesele de, milletlerin çalışan ekseriyeti lehine, ancak bir türlü halledilebilir: Bütün çalışanların bütün istihsal ve mübadele vasıtalarına vaz-ı yed eylemeleri ve mahsul-ı müştereki mal-ı müşterek yapmalarıyla.

* * *

Fuhşa, sefahate ahlaksızlığa... mani olmak için teşekkül eden Dârü'l- Hikmeti'l- İslâmiye yine son günlerde kendinden bahsettiriyor. Kuru vaazlarla, hitabelerle, kanunlarla, polis ve jandarmalarla bu içtimaî hastalıkların önüne geçmeye çalışan bu zevatın halleri ne kadar gülünçtür. Birkaç ay evvel Akşam'da Falih Rıfkı Bey bu doğru görmeyen ve doğru düşünmeyen zevata gayet mukni cevaplar vermiş ve onlardan, cevabı müşkül sualler sormuştu. Birkaç satırını buraya naklediyoruz:

“... Bir memur için doyduktan sonra müstakim olmak vazife, karnı açken ehl-i istikamet olmak bir fedakârlıktır. Mutfağı tüten ve sobası yanan bir zevce için iffet keza bir vazife, harap ve yıkık kulübesinde sütsüz memelerinden kan sızarcasına yavrularını beslemeye uğraşan bir sefil kadın için iffet keza bir fedakârlıktır. Vazife herkesin borcudur, fakat fedakârlık herkesten istenemez...”

Biz öyle düşünüyoruz ki, Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye azasının yapacakları en mantikî ve en şayan-ı takdir, en doğru hareket, hazine-i devletten bol bol aldıkları maaşlarla birkaç biçare kadının karınlarını doyurmaya ve bu suretle hiç olmazsa onları fuhuş bataklığından kurtarmaya hizmet etmiş olmaktadır.

S. C.

Yukarı Silezya'nın İki Paya Bölünmesi

Cemiyet-i Akvam, Yukarı Silezya'yı paylaştırmak işini, güçlülkle, nihayet ikmal edebildi. İki kapitalist zümrenin - Lehlerle Almanların - rekabetinden münbais ihtilat-ı diplomatikiye bu ameliyeyi mucip olmuştu. Fakat Yukarı Silezya meselesini sırf bir sermayedarlık rekabetine irca etmemelidir. Mesele her şeyden evvel bir milliyet meselesidir. Versay Muahedesi mürettepleri, bu vilayet hakkında, “milletlerin mukadderatına hâkimiyeti” prensibini tatbik kararla vermişlerdi.

Fakat ârâ-yı umumiyenin tefsirinde, Cemiyet-i Akvam Meclisi'nin bu esasa tamamen sadık kaldığını iddia, hakikate hıyanet olur. Gerçi bu vadide arızî bir gayret sarf edilmişse de; muhakkaktır ki, diplomatlar ve hükümet hukuk-şinasları, müphem “halkçılık” nazariyatına karşı, sadece ca'lı bir eser-i riayet göstermiş oluyorlar. Ve buna bedel cihan serveti, pek ağır bir fidye-i iktisadiye tediyesine mecbur olacak.

Yukarı Silezya bir kömür, demir, kurşun, bakır ve çinko definesidir. Kömürün ve madeniyatın mücavereti, bu mıntıkayı bir muazzam sanayi-i madeniye merkezi haline

getirmiştir. Cemiyet-i Akvam'ın çizdiği hudutlar, madeniyatı kömürden tecrit etti! İşte atiyi tahmin etmeye kâfi bir ipucu...

Böylece sermayedarlığın, muallakta bulunan beynelmilel büyük mesaili, amelî bir tarzda halletmek hususundaki meraret-engiz iktidarsızlığı, bir defa daha arz-ı endam ediyor. Bir hadisat-ı içtimaiye laboratuvarına dönen Avrupa'da, sermayedarlık kadrosu dâhilinde, akvamın aynı zamanda maddî ve manevî menafiini telif etmenin imkânsızlığı, her defa yeniden sabit oluyor. Bu misalde, Leh ekalliyetin menafi-i maneviyesi ve millî arzuları - birçok nukatta Alman halkının emelleri ihmal edilerek – bâligân-mâ-belag tatmin edildi. Bilakis gerek Leh, gerek Alman milletlerinin maddî menfaatleri, bir mütecanis küll teşkil eden bu maden ve sanayi havzasının ikiye bölünmesiyle, ağır bir surette çiğnendi. Bundan daha iyi bir netice beklemek delilik olurdu. Sermayedar burjuvazi, milletlere bir eliyle millî hayatı getirebiliyor; fakat diğer eliyle de iktisadî ölüm getirmek pahasına!..

Adalet-i milliye, adalet-i içtimaiye... Mütekaddim ve zarurî şartları olan, “sermayedar nizamının ilgası” tahakkuk etmedikçe, bunlar birer hayal-i hamdan ibaret...

Yeni Kambiyo Buhranı

Bizim kaldırım sermayedarlarının iğrenç manevralarına, İstanbul borsası, son on gün zarfında, yeniden sahne oldu. Gazetelerde gördüğümüz tafsilata göre, büyük bankalar da, bu kirli işe, fiilî bir tarzda müzaheret etmişler; bu marifeti sevk ve idare edenler, daha doğrusu, bizzat onlarmış. Bu tafsilat bizi, katiyen müteaccib etmedi.

Bu pek muteber (?) müesseselerin ve vasıtaları olan yadigârların entrikaları, Türk evrak-ı nakdiesini, bugüne kadar mesbuk olmayan derecelerde kıymetten düşürdü. Çok muhtemeldir ki, – denildiği gibi – bu sukut, iktisadî sebeplerin tamamıyla izah edemeyeceği, sunî ve muvakkat bir hadise olsun. Yarın, belki, paramız, bu gayr-i tabîî temevvücat içinden çıkarak, iktisadî vaziyetimize tekabül eden bir kıymette karar kılacak. Fakat hiç şüphesiz, bu teşevvüş faillerinin kazandıkları büyük meblağlar, yanlarına kâr kalacak. Açıkgozlülükte, meslektaşlarından dün mertebede bulunan birkaç sermayedar, bu buhranda servetlerini kaybederse, onların tâlih'-i nâ-sâzına gözyaşı akıtacak biz değiliz.

Biz şunu kaydetmek istiyoruz ki, sermayedar nizamı altında, zaman zaman bu gibi buhranlar ahval-i tabiiyededir. Ve sonunda, büyük sermayedarların derceb ettiklerini tediye eden ve en ziyade mutazarrır olan biçare fakir halktır. Her zaman olduğu gibi, bu borsa oyununun havaic-i zaruriye piyasasında, derhal tesiri görüldü. Burunları, aç kurtlar gibi, ortalıkta kemirecek şey arayarak, doymaz mideli muhtekir tüccarlar, fırsatı ganimet bildiler. Eşya ve erzak, evvela piyasadan kalktı. Bilahare fiyatlarda yüzde otuz ila elli derecelerinde bir tereffu müşahede edildi. Bu ziyadeyi yoksul müstehlikler hafif keselerinden ödeyecek. Hakikatte fakir halk, evvelkinden fazla masraf etmek iktidarına malik değildir. Evvelce bir okka şeker sarf eden, üç yüz dirhem ile iktifaya mecbur olacak. Netice: biraz daha fazla mahrumiyet! Daha kara bir sefalet!...

1917 Senesinden Beri İnkılabî Amele Hareketleri

1917 Mart'ında çarlık devriliyor.

1917 Mayıs'ında İngiltere'de büyük grev mücadelatı oluyor.

1917 Teşrinisani'sinde Rus proletaryası devlet iktidarını ele geçiriyor.

1918 Teşrinisani'sinde Alman ve Avusturya – Macaristan hükümdarlıkları sukut ediyor. Bu tarihte, birçok Avrupa memleketlerine grev hareketi sârî oluyor. Ve bilhassa ertesi sene zarfında bu hareketler kesb-i şiddet ediyor.

1919 Mart'ında Macaristan'da Sovyet hükümeti tesis ediliyor. Aynı senenin nihayetinde Müttehide-i Amerika, sanayi-i madeniye, kömür ve şimendifer amelelerinin müthiş grevleriyle sarsılıyor.

1919 Kânunusani ve Mart aylarında, Almanya'da cereyan eden proletarya çarpışmalarından sonra Kapp isyanının ferdasında, hareket, 1920 Mart'ında hadd-i kusvasına erişiyor.

Fransa'da vaziyet-i dâhiliyenin azamî gerginliği, 1920 Mayıs'ına tesadüf ediyor. İtalya'da sanayi ve ziraat proletaryasının hareketleri tedricen büyüyor... Ve 1920 Eylül'ünde, amelenin usine'lere, fabrikalara ve çiftliklere vaz-ı yed etmesine müncer oluyor.

1920 Kânunuevvel'inde Çek proletaryası, umumî tatil-i eşgal silahına müracaat ediyor.

1921 Mart'ında merkezî Almanya'da amele isyanı ve İngiltere'de maden amelesinin uzun grevleri vuku buluyor.

Ş. H.

“Yarın”

İstanbul'da her sınıf, seviyedeki insanların mütalaa ihtiyacını tatmin edecek derecede muhtelif ve mütenevvi münderecata malik olan, memleketin en meşhur üdeba, şuara ve muharrirlerinin eserlerini neşreden ve Türkiye'nin le Journal'i [?] olmaya çalışan bu yeni haftalık arkadaşımıza hayırlı muvaffakiyetler ve uzun ömürler temenni ederiz.

Tashih:

Dördüncü sayımızda, Melahat Nuri Hanım'ın “Kadınlarımız” makalesinde, altıncı satırdaki “kişizadeler” kelimesinden sonra sehven unutulmuş olan şu satırları ilave etmenizi rica ederiz!

“... bizim gibi biçarelerin sefaletlerine dair, gazetelerde, mecmualarda, lehdar yazılar yazılmasını hazmedemediler. Yevmî gazetelerde bu makale Magdeleine Marx hemşiremizin sualı, bazı burjuva muharrir ve muharrireleri içtimaî meseleyi zerre kadar anlamadıklarını...”

Tefrikamız: (Mabad)

SERMAYEDARLIK NİZAM-I İÇTİMAİSİ

Fabrikada çalışan işçilerin Evde çalışan işçilerin

Sene Miktarı Miktarı

1866 94.566 66.178

1879 162.691 50.152

1894-95 242.051 20.475

1866 senesinde mensucat fabrikalarında çalışan her yüz işçiye, 80 evde çalışan işçi isabet ederken, 1894-95 senelerinde, ancak 8 kişi isabet etmektedir. Rusya'da büyük istihlal büyük bir kuvvet ve süratle çoğalmıştır; çünkü ecnebi sermaye derhal büyük müesseseler tesis etmiştir. Hatta 1902 senesinde hemen hemen bütün sanayi işçilerinin yarısı (% 40) büyük işletmelerde çalışıyorlardı. 1903 senesinde Avrupa'da, içinde 100'den fazla işçi işleyen fabrikalar, mevcut bilumum fabrika ve imalathanelerinin yüzde 17'sini ve buralarda işleyen işçiler de bütün sanayi işçilerinin yüzde 76,6'sını teşkil ediyordu.

Bütün memleketlerde büyük istihsalin zaferi ve galibiyeti daima kendisi ile beraber küçük imalat erbabının âlâmını da beraber getirmiştir. Bazen hemen bütün bir muntaka ve sanat şubesi tamamen mahv olur (mesela Almanya'nın Silezya ve Hindistan dokumacıları).

B) Ziraatta küçük ve büyük istihsalin mücadelesi. Sanayide küçük ve büyük işletme arasındaki aynı mücadele, ziraatta da vuku buluyor. Tıpkı kapitalistin kendi fabrikasını idare ettiği gibi, kan emici orta çiftçi ve zengin eşraf çiftçiler de fakir çiftçiler, çiftçi uşakları işletir. Bütün bunlar büyük kapitalistin sanayiinde, orta imalathane sahiplerinde, el işçilerinde, ev ve ücret işçisinde olduğunun aynıdır. Köylerde de büyük mülk, küçükten daha iyi kurulmuştur.

Büyük arazi sahipleri güzel teknik ve tesisat yapabilirler. Hemen hemen ekseriya ziraat makineleri (elektrik ve buhar pullukları, hububat ve ot biçme âlâtı, demet bağlayıcı aletler, ekin ve harman makineleri) küçük çiftçilere ve köylülere müsait ve elverişli değildir. Bir küçük el işi imalathanesine pek kıymetli bir makine yerleştirmenin nasıl hiçbir manası yoksa (zaten o makineyi almak için parası olmadığı gibi masrafı da asla çıkartamaz) bir küçük çiftçi de tıpkı onun gibi bir buharlı pulluk alamaz. Esasen böyle bir pulluk almanın da hiçbir manası

olamaz. Çünkü böyle kudretli ve büyük bir makinenin masrafını çıkarması için çok toprak lazımdır; yoksa bir tavuk bile beslenemeyen toprak parçacığı değil...

Makine ve aletlerden tamamen istifade edebilmek, toprağın çokluğuna bağlıdır. Atla işletilen bir pulluktan azamî istifade ancak 30 hektar vüsatında olan arazide kabildir. Bir tohum serpmek için, biçme ve harman makinelerinden azamî istifadeyi temin için 70, buharla işleyen harman makineleri için 250 ve buharlı pulluklar için de 1000 hektar vüsatında arazi lazımdır. Son zamanlarda toprak işlerinde elektrik makineleri kullanılmaya başlanmıştır; fakat bu makineler de yalnız büyük işletmelerde kullanılabilir.

Sulama, bataklıkları kurutma, fazla suyun akması için tahte'l-arz borular vaz etmek suretiyle kurutma, sahra demir yolları inşası ve buna mümasil şeyleri hemen yalnız büyük arazi

sahipleri yapabilir. Tıpkı sanayide olduğu gibi ziraatta da büyük işletme makine, mevadd-ı müstamele, iş kuvveti, aydınlatma, ısıtma ve ilh...de iktisat eder.

Büyük işletmede hektar başına daha az hudutlar, kalın tahta ve tahta veya çit bölmeler isabet eder ve bölmeler az olduğundan bunlar arasına kaçan tohum da daha az kaybolur.

Bundan başka büyük arazi sahibi, mütehassis ve muallim ziraatçıları kendi arazisinde kullanabilir ve bu suretle işletmesini de ilmin bütün kaideler ve usulleriyle yapabilir.

Ticaret ve kredi işleri de sanayideki gibidir. Büyük iş sahibi pazarı daha iyi bilir, bekleyebilir, lazım olan her şeyi daha ucuz satın alır ve daha pahalı satmayı bilir. Küçük müteşebbise ise yalnız bir çare kalır: bütün kuvvetlerini bir araya toplayarak mücadele etmek. Küçük arazi kendi varlığını, yalnız uzun ve çok işlemek, yemek, giyinmek ve ilh... gibi ihtiyaçlarını kısmak, hülasa pek çok işlemek ve az masraf yapmak suretiyle yarı aç temdid etmektedir. Küçük arazi sahipleri kapitalizm hâkimiyeti altında yalnız bu suretle yaşayabilirler. Bu sınıfın sefaleti vergilerle tesri edilir. Kapitalist devleti küçük araziye müthiş ve muazzam bir yük tahmil eder: Çarlık vergilerinin köylüler için ne demek olduğunu hatırlamak kâfidir “Her şeyi sat, fakat vergileri ver.”

Suret-i umumiye de denilebilir ki, ziraatta, küçük istihsal, sanayidekinden çok fazla mukavemete kabiliyetlidir. Şehirlerde el işçileri ve küçük müteşebbisler süratle mahvolmaktadırlar; köylerde ise köylü iktisadı bütün memleketlerde daha sağlam mevcudiyetlerini muhafaza ediyorlar. Mamafih ekseriyet bu kısımda da daima fakirleşmektedir; fakat o kadar göze çarpmamaktadır. Bazen bir işletme, arazinin miktarına nazaran büyük değildir zannedilir; hâlbuki hakikatte büyük bir işletmedir, buna pek çok sermaye konmuştur ve büyük bir işçi zümresi vardır. (Büyük şehirler civarındaki bahçıvanlıkta olduğu gibi) bazen de bilakis tamamen müstakil küçük çiftçiler karşısında bulunduğumuzu zannederiz; hâlbuki hakikatte bunların hepsi hemen ücret işçisidirler: Bunlar ya komşu çiftliklere hizmetkâr veya mevsim işçileri olarak girerler. (Bu hal bilhassa Makedonya, Trakya ve Garbî Anadolu’da pek çok manzorumuz olmuştur.) Veyahut şehre giderek işçilik ederler. Bütün memleketler çiftçileri arasında da, el işçileri ve ev işçileri arasında da vukua gelmekte olan hallerin aynı vuku bulmaktadır. Bu çiftçilerin küçük bir kısmı murabahacı ve kan emici oluyorlar (yavaş yavaş emlak ve servetlerini tezyid eden dükkâncılar ve murabahacılar); diğerleri mevcudiyetlerini muhafaza ederler; yahut büsbütün iflas eder, mahvolurlar. İneği ve atını satarlar, sonra toprak parçacığı da elden çıkar, kaybolur, adam ya her zaman kalmak üzere

şehre gider, yahut çiftliklerde ağanın uşağı olur. Küçük köylü şimdi de ücret işçisi olur; işçi tutan kan emici – murabahacı ise arazi sahibi yahut kapitalist olur.

Bu suretle ziraatta bir kısım arazi, malzeme, makine ve hayvanlar en büyük kapitalist arazi sahiplerinden küçük bir zümresinin elinde bulunur ve milyonlarca işçiler onlar için işlerler, milyonlarca çiftçiler onlara tabidirler.

Sermayenin en fazla terakki ve tekâmül eylediği Amerika’da bir fabrikada olduğu gibi işlenen büyük çiftlikler ve arazi vardır. Tıpkı fabrikadaki gibi buralarda da muayyen bir mahsul istihsal edilir. Öyle büyük tarlalar vardır ki, bahçe çileklerine yahut meyve ağaçlarına tahsis edilmiştir; bundan maada teksir-i tuyur (ördek, kaz, tavşan ve ilh...) için hususî çiftlikler vardır; buğday ziraatı yapılan mahal de makine ile işlenir. Birçok zirai şubeler pek mahdut

ellerde toplanmıştır. Bu suretle mesela bir “piliç kralı” (bir kapitalist ki, hemen bütün piliç istihali onun elindedir), bir “yumurta kralı” ve ilh... vardır.

10- Proletaryanın metbuiyeti, ihtiyat ordusu, kadın ve çocuk işi.

Kapitalizmde daima gittikçe büyüyen halk kitleleri, ücret işçisi haline girerler. Sefaletle düşmüş el işçileri, ev işçileri, çiftçiler, tüccarlar, bir iflasa uğramış orta kapitalistler, hülasa bütün sermayenin darbesi altında kahra uğrayanlar, proleter saflarına girerler. Servetler daha az birkaç kapitalistin eline geçtikçe halk kitleleri de daima daha ziyade çoğalmak, fazlaşmak suretiyle o kapitalistlerin ücret esirleri haline girerler.

Mutavassıt tabaka ve sınıfların daimî surette mahvolmaları ve iflas eylemeleri sayesinde işçilerin adedi, sermayeye lüzumu olandan çok fazlaşır, bu suretle işçi sermayeye zincirlenir. İşçi kapitalist için işlemeye, kapitalist için çalışmaya mecburdur; işçi sermayedar için işlemek istemezse onun yerine yüzlerce bulunabilecektir.

Fakat sermayeye karşı olan bu metbuiyet, yalnız yeni halk kitlelerinin mahv ve iflasıyla değil, diğer suretlerle de takviye edilir. Sermayenin işçi sınıfı üzerindeki hâkimiyeti, sermayenin fazla işçiyi işten çıkararak bir kenara atması ve kendisi için bir ihtiyat işçi kuvveti hazırlamasıyla da daima büyümektedir. Bu nasıl oluyor? Şu suretle:

Evvelce görmüştük ki, her fabrikacı emtiayı ucuz mal etmeye, masrafları tenkis etmeye uğraşır. Bu sebeple daima yeni makineler getirilerek işletilir. Bir makine ise tabii işçinin yerini tutar ve işçilerin bir kısmını lüzumsuz, fazla bir hale koyar. Yeni bir makine getirildi mi, işçilerin bir kısmı işten çıkarılacak demektir. Fabrikada işleyen işçiler, işsizlere dönerler. Yeni makineler ise kâh bu, kâh bir diğer ve kâh üçüncü istihsal şubesine hiç durmadan mütemadiyen sokuldukları için aşikârdır ki, kapitalizmde işsizlik daima mevcut bulunacaktır. Kapitalist herkese iş vermek veyahut herkesi emtiadan nasibedar etmek için uğraşmaz; belki mümkün olduğu kadar çok menfaat çıkarmaya gayret eder. Bundan anlaşılıyor ki, sermayedar eskisi kadar menfaat temin edemeyecek olan işçileri ekmezsiz bırakmaktadır.

Ve hakikaten kapitalist memleketlerin hepsinde görüyoruz ki, büyük şehirlerde daima çok miktarda işsiz vardır. Buralarda da iflas eden, mahvolan çiftçi sıralarından çıkmış ve millerce uzaklardan iş aramak üzere gelmiş Çin ve Japon işçileri vardır; yeni şehre gelmiş köylü gençleri, evvelce tüccar olanlar ve el işçileri vardır; fakat bunlardan maada senelerce fabrikalarda çalışmış ve yeni

makinelere kurulması yüzünden sokaklara atılmış maden işçileri, matbaa işçileri ve dokumacıları da buluruz.

Bütün bunların hepsi sermaye için ihtiyat kuvvetleri membaı, yahut Marx’ın dediği gibi, bir **sınâî ihtiyat ordusu** teşkil ederler. Bir ihtiyat ordusunun mevcut olması, daimî işsizliği, kapitalistlere işçi sınıfının metbuiyetini ve bu sınıfa yaptıkları tazyiki tezyid eylemek imkânını verir. Sermaye, makinelerin yardımıyla işçilerin bir kısmından eskisinden fazla altın çıkarır, diğerleri işte bunun için kapıdan dışarı atılmıştır. Fakat dışarı atıldıktan sonra da bunlar geride kalanları sürmek için yine sermayenin elinde bir kırbaç vazifesi görürler.

Sınaî ihtiyat ordusu, vahşileşme, fakirleşme, açlık, tamamen ölüm ve hatta cinayetin en mükemmel numune ve misallerini arz eder. Senelerce iş bulamayanlar içmeye başlarlar, serseri, dilenci ve ilh... olurlar.

Büyük şehirlerde - Londra, New York, Hamburg, Paris- böyle işsizlerle meskûn mahalleler vardır. Burada proletarya yerine, işlemeyi hemen tamamen unutmuş yeni bir tabaka çıkıyor. Kapitalist cemiyetinin bu mahsulüne “serseri proletarya” namı verilir.

Makinelerin ithali, bilhassa daha ucuz ve bu sebeple kapitalist için de daha menfaatli olan **kadın ve çocuk işini** de kendisi ile beraber getirdi. Evvelce, makineler daha henüz yok iken işte hususî bir maharete ihtiyaç vardı, hatta bazen uzun zaman öğrenmek mecburiyeti bile vardı. Hâlbuki bazı makineleri çocuklar bile işletebilirler. Zira kuvvetini kaybedinceye kadar kolu çevirmekten veyahut bir bacağı hareket ettirmekten başka yapacak bir şey yoktur.

Makinelerin icadından sonra kadın ve çocuk işinin daha vâsî miyasta istimalinin esası budur. Bundan başka kadınlarla çocuklar erkek işçiler gibi kapitaliste karşı koyamazlar. Onlar daha munis ve mülayim, daha mahcup ve sıkılgandır, ruhanilere ve büyüğün kendilerine söylediğine fazla inanırlar. Bu sebeple fabrikacı erkeklerin yerlerini kadınlarla doldurur ve küçük çocukları, kanlarını altın parçacıklara tahvil eylemeye icbar eder.

1913 senesinde işçilik ve müstahdemlik eden kadınların miktarı şöyle idi: Fransa’da - 6.800.000, Almanya’da - 9.400.000, Avusturya – Macaristan’da - 8.200.000, İtalya’da - 5.700.000, Belçika’da - 390.000, Müttehide-i Amerika’da - 8.000.000, İngiltere ve Wales’da - 6.000.000. Rusya’da işleyen kadınların miktarı daima çoğalıyordu. 1900 senesinde kadınların miktarı, bütün fabrika erkek ve kadın işçilerinin yüzde 25’ine (rub’una) baliğ oluyordu. 1908 senesinde yüzde 31 yani takriben sülüsüne, 1912’de yüzde 45’ine kadar yükselmiştir. Bazı istihsal şubelerinde kadınlar ekseriyeti teşkil ederler. Mesela mensucat sanayiinde 1912 senesinde çalışan 870.000 işçiden 453.000’i yani yarısından fazlası (yüzde 52’den fazla) kadın idi. Harp zamanında kadınların miktarı müthiş bir nispette tezayüd eyledi. Çocuk işine gelince memnuiyete rağmen birçok yerlerde müthiş bir vüsatte inkişaf etmektedir. Her yerden fazla terakki etmiş kapitalist memleketi olan Amerika’da her adım başında çocuk işine tesadüf edilebilir.

Bu hal işçi ailesinin dağılmasını intaç eder. Kadın, ekseriya çocuk da fabrikaya gider gitmez aile hayatı nerede kalır?

Bir kadın fabrikaya gider ve işçi olursa, o da tıpkı erkek gibi zaman zaman işsizlik korkusuna maruzdur. O da kapitalist tarafından kapı dışarı edilir; o da sınaî ihtiyat ordusu sınıflarına girer; o da tıpkı erkek gibi ahlaken düşebilir. Bu tezahürle münasebettar olarak kadınların kendilerini sokaklarda herhangi birine satmaları suretinde tecelli eden müptezel fuhuş dahi vücut bulur. Yiyecek yok, iş yok, her yerden kovulur; artık kadın vücudunu satmaya mecburdur. Ve esasen iş de bulunsa ücret ekseriya o kadar azdır ki, kadın kendi vücudunu da

satmak suretiyle ayrıca kazanmaya mecburdur. Ve yeni meslek zamanla bir itiyat şekline girer, bu suretle fahişeler tabakası meydana gelir. [*⁴]

⁴ [*] Kurtuluş mecmuası, Numara , s. müracaat.

Büyük şehirlerde fahişeler, şayan-ı dikkat ve ehemmiyetli miktarlara baliğ olurlar. Hamburg ve Londra gibi şehirlerde bedbahtlar on binlere baliğ olur. Bunlar sermaye için bir menfaat ve zenginlenme membainı teşkil ederler. Kapital, sermayedarca teşkil edilmiş büyük dost evleri, fuhuşhaneler tesis etmek suretiyle menfaatini temin eder. Beyaz esirelerle yapılan vâsî beynelmilel bir ticaret mevcuttur. Bu ticaretin ocağı Arjantin şehirleri idi (Amerika-yı Cenubî'de). Bütün Avrupa ve Amerika şehirlerinde inkişaf eylemekte bulunan çocuk fahişeliği, çocukçuluk bilhassa mucib-i nefret ve istikrahtır.

Şu halde kapitalist cemiyette ne kadar çok ve güzel makineler icat edilir, ne kadar daha büyük, daha muazzam fabrikalar inşa olunur ve emtianın miktarı ne kadar çoğalırsa sermayenin de boyunduruğu o kadar ezici, sınaî ihtiyat ordusunun yoksulluk ve sefaleti, işçilerin soyguncularına olan metbuiyetleri de o nispette çok ve büyük olacaktır.

Eğer mülkiyet-i şahsiye olmasa, bilakis her şey herkesin müşterek mülkiyeti altında olsa idi, her vaziyet tabii başka türlü olacaktı. Böyle bir cemiyette insanlar iş saatlerini azaltacaklar ve kuvvetlerini koruyacaklar, kendi işleriyle muktesidane yaşarlar ve istirahat ve huzurlarına ihtimam eylerlerdi. Sermayedar makineleri tevkif ederse, menfaati düşünür ve hesaplar: Kapitalist, yalnız zarar ve kaybedeceği iş gününü kısaltmaz. Kapitalizm hâkimiyeti tahtında makine insanları kurtarmaz, belki onları esir eder.

Kapitalizmin tekâmül ve inkişafıyla sermayenin daima çoğalan bir kısmı makineler, aletler, muhtelif binalar, fabrika cereyanı devasa muazzam yüksek fırınlar ve ilh... için sarf edilir. Bilakis işçilerin ücretlerini tediye daima sermayenin her zaman biraz daha küçülen bir kısmı tahsis edilir. Evvelce, el işçiliğinde, tezgâhlar vesair levazıma yapılan sarfiyat pek azdı; hemen sermayenin tamamı işçinin ücretine sarf edilirdi.

Şimdi ise aksinedir: Sermayenin büyük kısmı ebniye veya makinelere tahsis edilmiştir. Yani iş kuvvetlerine olan ihtiyaç, fakirleşen ve birer proleter olan insanların çoğaldığı nispette yükselmez. Kapitalizmde teknik ne kadar inkişaf ve terakki ederse, sermayenin işçi sınıfı üzerine tazyiki de o kadar kuvvet ve şiddetle çoğalır; zira iş bulmak ağır ve müşkülleşir.

11- İstihsal anarşisi, rekabet, buhranlar.

İşçi sınıfının sefaleti tekniğin terakkisiyle daima çoğalmaktadır. Çünkü teknik, herkese menfaat temin edecek yerde kapitalizmde sermaye için menfaatin tezyidi ve birçok işçiler için de işsizlik ve iflastan başka bir şey değildir. Fakat bu sefalet diğer sebepler tesiriyle de büyür.

Evvelce görmüştük ki, kapitalist cemiyeti pek fena bina ve tesis edilmiştir. Umumî bir plan olmaksızın mülkiyet-i şahsiye hâkimdir. Her fabrikacı kendi işini diğerleriyle alakadar olmadan kendi yapar. Diğerleriyle alıcı için mücadele eder; onlarla “rekabet” eder.

İmdi bir sual varid oluyor: Bu mücadele kapitalizmin terakkisiyle azalıyor mu yoksa çoğalıyor mu?

İlk nazarda zayıflıyor gibi görünebilir. Hakikaten kapitalistlerin miktarı günden güne küçülüyor; büyükler küçükleri yutuyorlar; evvelce on binlerce muhtelif müteşebbisler

(mabadi var)

Müdür-i mesulü: Sadrettin Celal